

stituto, unde unus in sacrum ordinem cooptandus Graecii ecclesiasticis literis imbuatur; impetrata quoque altera Seniae cathedra politioribus disciplinis edocendis. Magnam hinc utique ab hac Sacra Congregatione laudem commeruisti. Negligenter civibus divina mysteria tradebantur (f. 264r) excitasti parochorum industriam. Inclinabant mores temporum iniquitate; omni viae remedio eos erigere, rectosque statuere anniteris. Maioris quoque templi decori perspexisti, illo in ampliorem formam restituto. Episcopales aedes vix non ab interitu vindicasti. Sic denique te gessisti, ut labori non peperceris; vigilantia ubique eluceat; et si non penitus uberi segete luxuriat ager eius, non cultoris vitium apparet esse. Contende igitur susceptum bene administrandi pastoralis muneris iter, et quicquid adhuc fructus percepisti, non sit meta laboris sed illicium.

Satis mirari nequit Sacra Congregatio, cur canonici Cathedralis collegii choro non intersint, suique muneris negligentes adeo sint, simulque non tenues proventus nihilo secius percipiunt. Non ignoras, quin in contumaces poenarum decreverit Tridentina synodus sess. 24. cap. 12 de refor. Eas ipsas indicito, et si ab huiusmodi negligentia non cessent, infligito. Si aliqua ratione id onus declinare non posse censent, hanc Sacrae huic Congregationi manifestum reddant, ubi, si tanti sit, expendetur. Tempus iisdem praescripto, intra quod eandem Sacram (f. 264v) Congregationem adire debeant. Haec eius nomine ad tuas literas. De me¹⁵⁰ sic tibi persuadeas velim, nihil fore, quod tuae bono Ecclesiae conducat, in quo non (!) me libenter exerceam.

7.

Izvjješće Ivana Antuna Benzonija 1741. godine

1. Opis izvješća¹⁵¹

Izvjješće se nalazi u kutiji 734, ff. 72r-91v; f. 72v i 90r-91v prazno je. Napisano je na 10 preklopljenih folija, što znači na 20 listova ili 40 stranica. Pisano je na obje strane lijepim i čitkim rukopisom. Rukopis je, čini se, pisan rukom senjskog kanonika

¹⁵⁰ Prefekt Kongregacije kardinal Curzio Origo.

¹⁵¹ U Biskupskom arhivu u Senju nalazi se jedan primjerak izvješća pisan istom rukom kao i primjerak u Vatikanskom arhivu (fasc. I., br. 37). Uza nj priložen je i prijepis iz Vatikanskog arhiva, koji je na molbu biskupa Jurja Posilovića napravio u Rimu 1892. dr. Ivan Črnčić. Črnčić je prepisao za Posilovića i neke druge relacije. Jedan prijepis nalazi se i u Propagandinom arhivu u Rimu u S. C. *Dalmazia*, vol. 9, ff. 39r-56v. Taj primjerak pisan je mnogo sitnijim slovima, ali je jasan i čitljiv. Nedostaje samo tekst koji se u originalu nalazi na ff. 80r-81r.

Antona Cerovca¹⁵², dimenzije su stranica 25,5 x 36,6 cm. Na f. 92r-93v nalazi se pismo Kongregacije papi u kojem se najavljuje posjet preko prokuratora Francesca Alfanije. Unutarnji je prazan, a na kraju je bilješka da je to vizitacija za 50, 51. i 53. trogodište. Alfani je 3. srpnja 1741. posjetio baziliku Sv. Petra (95v-96r), a dva dana kasnije baziliku Sv. Pavla (94r).¹⁵³

2. Sadržaj izvješća

Biskup je odgađao pohod ad limina zbog objektivnih teškoća: 1731. zbog kuge koja se širila iz Bosne, 1734. zbog Lombardijskog rata u kojem su mnogi vojnici morali otići na bojište, 1737. zbog rata s Turcima. Zbog bolesti ne može ni sada doći osobno u Rim nego šalje zastupnika opata Franju Alfanija.

Najprije daje izvješće o Senjskoj biskupiji, zatim o Modruškoj ili Krbavskoj, a na koncu o Ličkoj županiji.

Sjedište Senjske biskupije jest u Senju. Senj ima 2.820 stanovnika. Bave se vojnom službom ili pomorstvom. U njemu je, čini se, biskupija osnovana u 12. stoljeću. Pri-

¹⁵² Josip Antun Cerovac rođen je u Senju 1703. Teologiju je studirao u Gorici. Za svećenika ga je zaređio Benzoni 19. prosinca 1731. Bio je zamjenik župnika u Senju, a dobio je i počasni naslov apostolskog protonotara. U Senju je za Benzonijevo vrijeme vodio školu koju su polazili svećenički kandidati koji nisu mogli ići na više studije izvan biskupije (v. Benzonijevu odredbu od 5. srpnja 1736, fasc. A, 44). Pri katedrali osnovao je bratovštinu duša u čistilištu. Cerovac je u popisu kanonika senjskih 1752. godine i 1762. među braniteljima biskupa Čolića (Tihamér Aladár VANYÓ, *A Bécsi pápai követéség levéltárnak iratai Magyarországról 1611-1786*, Budapest, 1986, str. 333).

¹⁵³ Na prethodnim papirima nalaze se razni podaci u svezi s posjetom *ad limina*: Die 11. Octobris 1730. Kongregacija piše papi da se izabrani biskup trajno sjedinjenih Crkava Benzoni nalazi u Kuriji i da želi posjetiti limina za 49. tekuće trogodište. Moli dopuštenje. (64r); *Ex audientia* 11. oct. 1730; 30. septem. 1730. *fuit data attestatio pro 47. quadriennio*. 12. nov. 1730. posjetio crkvu Sv. Petra (63r); 22. nov. 1730. posjetio crkvu Sv. Pavla (62r).

7. septembris 1730. *visitavit pro 49 triennio. Visitare debet pro transactis trienniis 50 et 51.....52.*

29. marti 1738. Jer je primijetio da njegov prethodnik nije vizitirao za 48. i 49. trogodište, a on je propustio prošlo 50. trogodište, moli odriješćenje i odgodu na šest mjeseci unutar kojih će ispuniti svoj dug (66r).

Ex audientia 29. Mart. 1738. *praevia absolut. a censuris, Sanctissimus annuit ad sex menses.*

1739. Pismo Kongregacije papi: Biskup kaže da je na početku nadošla kuga zbog koje je prekinuta komunikacija s Krbavom. Tek nakon pet godina uspio je obići cijelu biskupiju. Zatim je došao turski rat koji je pobrao mnoge ljude na bojište, pa nije mogao posjetiti limina i podnijeti izvješće, što je dužan svako četverogodište. Mora ići u Beč da brani prava svoje Crkve koja su uzurpirali shizmatici; *Ex audientia* 5. feb. 1739. *Praevia abs. a censuris Ssmus annuit pro petita prorogat. usque ad mensem oct.* 1739. Kongregacija ponavlja iste razloge za prorogu. 26. sept. 1739. *ad alios sex menses.* (71rv). Traži odgodu do mjeseca listopada 1740. Pismo Kongregacije Papi za audijenciju: Benzoni kaže da nije zbog kuge mogao vizitirati cijelu biskupiju, rat s Turcima, opasnost od shizmatika nagnala ga je sve do Beča (60rv). *Ex audientia Sanctissimi*, 21. XII 1740; *Praevia absolute a censuris; Ssmus annuit pro petita prorogatione ad alios sex menses; ad sex menses cum absolute. Obtinuit nonnullas prorogationes cum absolute, et ultima ad sex menses sub die 26. sept. 1739.* (61v)

1741. Kongregacija papi: Benzoni ne može doći osobno nego će vizitirati Lomina i predati relaciju prokuratora Francesca Alfani. (92r). 3. Juli 1741. *Franciscus de Alphanis, presbiter beneficiatus basilicae S. Petri* posjetio kao prokurator; 5. Juli 1741. *Franciscus de Alphanis presbiter beneficiatus basilicae S. Pauli* posjetio kao prokurator.

padala je Splitskoj metropoliji, a sada je u Kaločkoj. Katedrala je posvećena Uznesenju Marijinu. Biskup ju je proširio s južne strane i sagradio četiri kapele (oltara), a namjerava isto učiniti i sa sjeverne strane. Od mramora je samo oltar sv. Franje Ksaverskog, sagrađen 1732. u vrijeme kad je prijetila kuga i kad su tog sveca Senjani izabrali za suzaštitnika, uz sv. Jurja. Glavni je oltar od drveta i priliježe uz zid svetišta. Od relikvija ima dvije srebrne glave s moćima pratilja sv. Uršule. Stari je toranj ruševan i u planu je gradnja drugoga na pogodnijem mjestu. Katedrala ima dvije sakristije i krstionicu. Osim katedrale u Senju su franjevačka i pavlinska crkva, te šest oratorija (manjih crkava) u gradu i četiri izvan njega.

Katedralni kaptol broji 12 kanonika, a među njima su četiri dostojanstva: arhidakon, prepozit, arhiepiskop i primicer; bogoslužje se obavlja na staroslavenskom. Kaptol nema svoje statute.

Biskup rezidira izmjenično u Senju i Rijeci. Rijeka je, naime, veoma pogodna, jer je mnogim svećenicima lakše doći u Rijeku nego u Senj. Tako su običavali i drugi biskupi. Biskupski dvor u Senju drži se katedrale. Bilo bi ga potrebno proširiti, ali osim što nema za to sredstava, to priječi i blizina okolnih zgrada. Biskupu na raspolaganju stoje samo tri sobe.

U katedrali je bratovština Tijela Kristova, u crkvi Majke Božje na Artu bratovština je Duša u čistilištu, kod pavlina Svete Krunice, a kod franjevaca Škapularske Gospe i Trećeg reda.¹⁵⁴

Biskupija ima 9 župa: Senj, Sv. Juraj, Jablanac, Kuterevo, Kosinj Gornji, Kosinj Donji, Otočac, Brlog, Brinje i Krmpote. Osim župnih crkava postoje i 34 oratorija (filijalne crkve). Crkve su bile veoma loše opremljene, ali biskup je na carskom dvoru dobio dosta liturgijskih predmeta i odijela: 16 pokaznica, 14 ciborija, a carica Amalija opremila je sama 12 župa. Biskup je odredio da se uredno vode matične knjige i stališ duša. Od Župničkog fonda u Požunu isposlova je godišnje 2.000 forinti, koji se dijele potrebnijima. Sagrađeni su mnogi župni stanovi od kamena, a do sada su bili uglavnom drveni.

Mnoge župe imaju kapelane, a uvedena je praksa da ne može biti župnikom tko prije nije bio kapelan. Svi svećenici nose talar, pače na to su obvezatni već studenti bogoslovije. Gdje ima više svećenika, obvezatne su teološke konferencije.

Da bi se uklonila nepoučenost i popravio moralni život puka, biskup je odredio da se u svim župama održavaju misije, koje su držali isusovci. Dao je tiskati knjižicu s glavnim vjerskim istinama i krepostima, u koje se puk sustavno upućuje.¹⁵⁵ Uveo je izlaganje Presvetoga za vrijeme svih blagdana.

Četiri su svjetovne opatije: Sv. Križ u Senjskoj Dragi, Sv. Juraj, Sv. Martin u Gackoj i Sv. Dujam. Sjemeništa nema, ali biskup šalje svećeničke kandidate u isusovačke

¹⁵⁴ V. Josip FRANČIŠKOVIĆ, Zaboravljene senjske bratovštine, *BS*, XX. (Zagreb, 1932), str. 259-262. Autor opisuje bratovštine: Sv. Tijela, Duša u čistilištu, Sv. Nikole, Sv. Margarete Kortonske, ali ne i one koje su bile pri redovničkim zajednicama.

¹⁵⁵ Nije poznato o kojoj se knjižici radi. Mijo Korade misli da bi to mogla biti knjižica Bernarda Zuzurića: *Karstjanski nauk potriban svakom krstjaninu i Hvale duhovne* (Venecija, 1730). *Usp. časopis Katedra* 1997, br. 2.

škole u Rijeci, Grazu, Loretu i Zagrebu, pa je malo svećenika koji nisu dobili teološku naobrazbu i koji na znaju latinski.

U Senju su dva samostana: franjevački ima 18 redovnika; osnivaju razne udruge, a njihovi članovi dobivaju bogate oprostite, ali biskup ne zna je li sve to po crkvenim zakonima. Posebno šire treći red. Pavlini drže školu, ali zbog lošeg vladanja nekih profesora biskup je svojim sjemeništarcima zabranio pohađanje te škole dok ti nisu premješteni. Kad dolazi njihov provincijal zvone kao da dolazi biskup.

Postoji gostinjac u Senju koji je osnovao biskup Pohmajević. U Senjskoj biskupiji biskup ima jedva 20 škuda prihoda, jer mu nakon oslobođenja od Turaka posjedi nisu vraćeni nego su dani vojsci i shizmaticima.

Krbavska biskupija osnovana je 1185. a sjedište joj je 1460. preneseno na Modruš, pa se zato zove i Modruškom. Iz Modruša je biskup, zajedno sa svojim kaptolom morao pobjeći u Novi, a ponio je također mnoge dragocjenosti. U Modrušu se i sada vide ruševine katedrale i biskupskoga dvora. Od biskupa De Dominisa senjski je biskup najprije administrator Modruške biskupije, a poslije je ona jednakopravno sjedinjena sa Senjskom biskupijom. Prihodi su 2.000 rajnskih florena, sve iz vinodolskih župa. Zborne su crkve u Vinodolu: Bakar, Grobnik, Drivenik, Hreljin, Belgrad, Grižane, Bribir i Novi. Ne zna se kako i kada su one nastale.

U Bakru je crkva prostrana i dolična. Osim župne crkve na području župe je 17 oratorija. Vjernika je 8.745, za koje vodi brigu župnik s osam kanonika i 17 drugih svećenika. U Bakru su i predstavnici državnih vlasti koje neprestano ometaju crkvene djelatnike. U Hreljinu je 2.117 vjernika, za koje vode brigu župnik, dva kanonika i još jedan svećenik. Ondje je šest oratorija. U Driveniku je također župnik s dvojicom kanonika, oratorija je šest, a vjernika 847. U Grižanama je pored župnika još pet kanonika; oratorija je osam, a vjernika 794. U župnoj je crkvi grob biskupa Hijacinta Dimitrija. U Bribiru je osim zborne crkve još 18 oratorija, a vjernika je 2.196, za koje vode brigu župnik, pet kanonika i šest drugih svećenika. Novi ima 1.186 vjernika, za koje vode brigu župnik, pet kanonika i sedam svećenika. Osim zborne crkve ima 18 oratorija. Grobnik ima zbornu crkvu, 11 oratorija, duša je 2.348, za koje se brinu župnik, pet kanonika i četiri druga svećenika.

Kanonici zbornih kaptola čine katedralni Modruški kaptol i nakon smrti biskupa biraju u Triblju modruškog kapitularnog vikara.

Pored župa sa zbornim crkvama postoje još ove: Trsat, Kotor, Ledenice, Gerovo, Čabar, Brod, Moravice, Lukovdol, Lešće, Tounj, Slunj, Saborsko, Modruš, Oštarije, Ogulin, Delnice i Fužine, te vikarijati u Turkama i Babinom Polju. Blizu Slunja je Bihać, pod Turcima, gdje ima oko 500 vjernika, veoma dobro poučenih. Okupljaju se redovito u jednoj od njihovih kuća, gdje se čitaju vjerske istine iz katekizma. Biskup je još 1727, tada kao modruški arhidakon, dobio od paše dopuštenje da ih posjeti i bio je ganut do suza njihovom vjernošću i pobožnošću.

Od redovničkih zajednica i u ovoj su biskupiji franjevci i pavlini. Franjevci su u trsatskom samostanu i ima ih 40. Na Trsatu je bila Nazaretska kuća pa je on središte velikih hodočašća. Franjevci su 1690. prodali dobivene dragocjenosti za crkvu Gospe

Trsatske i sagradili u svojoj provinciji veebne gradevine. Krše ne samo prava trsatskog župnika nego i biskupova prava. Prije pobiranja desetine oni obidu okolne župe ubirući milostinju za sebe, obrazlažući narodu da je time podmirio svoju obvezu prema župi i biskupu. I pavlini stvaraju župnicima dosta teškoća, ali njih je manje. Imaju samostan u Crikvenici i Novom te jednu kuću u Kapeli. Pogotovo oni u Kapeli, obično dvojica-trojica, žive bez ikakve klauzure i redovničke stege.

Moral puka dosta je slab i zbog toga što katolici žive pomiješano sa shizmaticima. Nakon što je sjedinjenim biskupom postao Teofil Pašić, kojega je biskup imenovao svojim vikarom za vjernike grčkoga obreda, može se nadati da će se situacija promijeniti na bolje.

Biskup posebno govori o Ličkoj županiji (*comitatus*) jer je ona dana na upravu senjskom biskupu kao najbližem. Ondje je 11 župa: Karlobag, Smiljan, Novi, Pazarište, Perušić, Budak, Čanke, Udbina, Ribnik, Lovinac i Podlapac. Tu su još dva vikarijata: Pazarište (Sv. Jakov) i Gračac. Ondje je 25 svećenika, na čelu s arhidakonom. U Karlobagu je kapucinski samostan. Kapucini imaju i u Kaniži kraj Gospića svoju kuću u kojoj su sada 4 redovnika. Narod u Lici neobuzdane je naravi i teško podnosi disciplinu. U ratu su hrabri.

U obje biskupije ima 48 župa, 8 vikarija, 267 crkava, od kojih 204 oratorija, 46 kanonika, 43 župnika, 104 svećenika bez nadarbina, 2 franjevačka samostana s 58 redovnika, četiri pavlinska samostana s 38 redovnika, dva kapucinska samostana s 20 redovnika, redovnika ukupno ima 116, a vjernika ukupno 76.436.

Neke poteškoće iznesene u izvješću Benzoni je na kraju formulirao kao pitanja za koja traži odgovor.

Kongregacija je u svom odgovoru pohvalila Benzonija, istaknuvši za što posebno zaslužuje pohvalu. O pitanju može li župnik u isto vrijeme biti i generalni vikar, što je slučaj u Senju, kaže da to nije dopušteno, ali se može župniku dati dopuštenje da godinu dana boravi izvan granica svoje župe, pa onda može kroz to vrijeme obavljati službu vikara, ali se treba pobrinuti da župa ne bude na šteti. Pitanjem o gradskom patronu treba se obratiti Kongregaciji obreda. Trećoredačke zakletve u senjskih franjevaca čine se iz pobožnosti i ne krnje biskupovu jurisdikciju. Za oprostite treba se obratiti nadležnoj kongregaciji. Župljani nisu oslobođeni davanja desetine ako su franjevcima prije toga dali prilog. Kongregaciju treba bolje izvijestiti o tome kako to redovnici na blagdan Tijelova idu na procesiju izvan župe. Ne treba se obazirati na to da pavlini zvonjavom najavljuju dolazak svoga provincijala. Prepušta se mudrosti i razboritosti samog biskupa da odredi mjere koje treba poduzeti u Lici.

3. Izvjėsće (f. 72)

Ad Eminentissimos et Reverendissimos Patres Sacrae Congregationis Concilii Interpraetes

Relatio Status Ecclesiarum canonice unitarum Segniensis, Modrusiensis seu Corbaviensis, et comitatus Likani.

Joannis Antonii De Benzoni, earundem episcopi.

(f. 72v) Eminentissimi et Reverendissimi Domini Domini Collendissimi

(f. 73r) Quod jam pridem in votis habuerat, debiti conscius, Joannes Antonius De Benzoni, Segniensis et Modrusiensis seu Corbaviensis, Ecclesiarum canonice unitarum episcopus, nunc tandem muneri suo satisfacere, sacra Apostolorum limina visitare et Ecclesiarum suarum, quibus, licet indignus praeest, descriptionem, juxta Apostolica mandata Eminentiarum Vestrarum obtutibus submisissime offerre posse laetatur. Terminum quem praeterire compulsus est, prorogationes quibus implorandis importunus plane Eminentissimis Vestris accidit, non socordiae sed temporum calamitati tribuendae sunt, qua toto, quo hisce Ecclesiis praeest, decennio, sic urgetur, ut impossibile plane ei fuisse debitum expungere liquido queat probare. Primo siquidem Ecclesiae suae in ingressu anno 1731. pestifera lues ex conterminis Turciae ditionis partibus erumpens et vicinas Dalmatiae corripiens regiones, ipsam plane Corbaviam et dioeceses ambas, non tantum omni per circuitum comercio interdixerat, quinimmo trifariam diviserat magistratibus curandae publicae saluti praepositis sic decernentibus, ita ut quadriennio integro, non tantum extremam manum primae visitationi¹⁵⁶ imponere, quinimmo vix litteris convenire unam ovicularum suarum partem eidem licuerit.

¹⁵⁶ O Benzonijevim vizitacijama imamo ove podatke: 20. srpnja 1731. Formular koji treba ispuniti za vizitaciju (BAS, A 30); Pitanja biskupa Benzonija senjskom kaptolu (prilikom vizitacije (KAS, II 20); 4. lipnja 1731. Inventar Biskupske kurije u Senju (KAS, II., 22); 26. rujna 1731. Dekreti kanonske vizitacije stolne crkve, kaptola i klera senjskog (KAS, II., 23); 24. veljače 1732. Naredbe prigodom vizitacije (HDA, Protokoli, 13); 1733. *Status parochiarum et ecclesiarum*, napisan prema carskoj naredbi. Tu su tada sve postojeće župe (BAS, I., 28. Za Senjsku biskupiju primjerak sačuvan u arhivu Trsatskog franjevačkog samostana); 18. svibnja 1733. Benzonijeve naredbe o službi Božjoj u katedrali (KAS, II., 26); 1731-1734. Popis crkava i oltara posvećenih za vrijeme vizitacije (BAS, A 31); 1732-1738. odredbe prigodom vizitacije: Bribira (BAS, A 33), Belgrada (BAS, A 34), Hreljina (BAS, A 35), Drivenika (BAS, A 36), Modruša (BAS, A 37), Kotora (BAS, A 38); 18. svibnja 1733. Dekret o službi Božjoj u Katedrali senjskoj (KAS, II., 26); 30. rujna 1734. Perušić (vizitacije); 8. ožujka 1735. Druga vizitacija započela 8. ožujka (Novi, Bribir, Grižane, Kotor, Drivenik, Hreljin, Bakar, Grobnik, Trsat, Gerovo, Čabar, Brod, Moravice, Lukovdol, Lešće, Tounj, Slunj, Modruš, Saborsko, Oštarije, Ogulin, Delnice), a završila 19. srpnja. Tu su samo podaci o kleru i to počevši od Gerova (R 6, 31-55); 10. ožujka 1735. Naredbe prigodom vizitacije (HDA, *Protokoli*, 13); 14. travnja 1735. Zapisnik vizitacije Oštarija/O (BAS, I., 32);

Calamitatem hanc anno 1734. Insubriae bellum excepit, cui instaurando nomen dare addactus non levis ovicularum suarum numerus, ingentes excita-
verat motus et semivasta loca reliquerat, pastorali visitationi omnino inoppor-
tuna. Tandem (f. 73v) anno: 1737. continuae hujusmodi calamitati Turcicum
Bellum successit, cui propulsando, triennialibus, eisque perpetuis attriti excu-
bationibus et velitationibus utriusque dioecesis incolae, in ipsis catholicae diti-
onis finibus, quibus Bosniae regnum attingunt positi, triennio integro inter
spem et metum ancipitem tenere episcopum, daretne aut differret Ecclesi-
arum suarum descriptionem, quarum dispendia imminetibus quotidie Turca-
rum incursionibus, non leviter pertimescebat, ita ut infelicis belli exitum operire
potius arbitratus sit, quo certa proferre posset extra omnem belli aleam posita.

Haec porro calamitatum series obstitit, et animum retraxit ab opere, cui
quantum se sentit obnoxium, tantum veniae sperat ab Eminentissimis Vestris qui-
bus earundem veritas probe est perspecta.

Quia vero longo et sumptuoso in Italiam itineri impendimentum adfert
nota suae mensae tenuitas, idcirco facultatem humiliter implorat a Patribus
Eminentissimis episcopus expungendi hoc debitum per procuratorem abba-
tem Franciscum Alfani, cui iisdem benigne annuentibus vices suas committit,
tam visitandi Sanctorum Apostolorum limina; quam hisce scriptis aperiendi
Segniensis atque Modrussiensis Ecclesiarum canonice unitarum statum, ad
normam Institutionis a Sacra hac Congregatione editae; excipiendi praeterea
Apostolica responsa et mandata, debitae executioni mandanda, opem in ad-
versis, in dubiis resolutiones et consilia implorandi, Ecclesiis demum hisce,
universo clero, populo ac ejus pastori a Sanctissimo Domino Nostro pater-
nam obtinendi benedictionem.

(f. 74r) SEGNIENSIS ECCLESIAE STATUS

Segnia parva Croatiae civitas, sterilissimo loco, angustis nempe in fauci-
bus, squallidae et saxosae vallis posita ad littus Adriatici maris, quod per op-
positarum insularum Vegliensis, Arbensis, et Paghensis ostia, angusto se

13. kolovoza 1735. Odredbe prigodom vizitacije Ogulina (BAS, A 41); 10. lipnja 1737. II. kanonska vizitacija Senjske biskupije počela kako piše (Sv. Juraj, Ledenice, Krmpote, Brinje, Brlog, Otočac, Gornji Kosinj), a završila 11. srpnja 1737. (R 6, 59-66); 7. ožujka 1740. vizita senjskog klera; podaci o svim svećenicima (R 6, 1-14); 1743. Inventar crkve u Lešću/D prigodom vizitacije (BAS, I, 40); 13. srpnja 1743. Zapisnik III. kanonske vizitacije Brod Moravice (BAS, I, 42); 3. kolovoza 1743. Oštarije/O (BAS, I, 43); svibanj 1744. vizitacija Senjske biskupije, prekinuta u Kosinju i nastavljena vizitacija Like. 7. svibnja 1744. II. kanonska vizitacija Like: Pazarište, Smiljan, Novi, Ribnik, Lovinac, Udbina, Podlapac, Čanak, Budak, Perušić – 28. svibnja. Tu su samo podaci o kleru. (R 6, 21-30); 26. lipnja 1745. Naredbe prigodom vizitacije (HDA, *Protokoli*, 13).

ingerit pelago, constanti catholica religione, ac explorata erga Austriacam Domum fide commendabilis, bis mille octingentos viginti numerat incolas, quorum vitae genus passim, aut militare, aut nauticum; primum pedibus, equo stipendia meret et Austriacae Ditionis limites contra accolas Turcas tutatur; alterum sali aliisque mercibus advehendis intentum est, utrumque virtute, ingenio et industria natalis soli emendat paupertatem. Privilegiis Caesarum et Hungariae regum amplissimis donata, civitas luculenter demonstrat quo loco suos pene Principes semper fuerit, liberam sese atque regiam idcirco publicis etiam in monumentis gloriatur. Honestis et commodis instructa aedificiis, insigne suae antiquitatis ostentat documentum incisum lapidi, quo Romanorum coloniam fuisse constat et stationem exercituum Aquileja in Dalmatiam proficiscentium.¹⁵⁷

Principalem patronum civitas haec veneratur Sanctum Georgium; minus vero principalem Sanctum Franciscum Xaverium, ob votum nuncupatum anno 1732. contra pestem in vicinia grassantem.

Quo tempore civitas haec christianam fidem amplexa sit, quis ejusdem primus episcopus fuerit; quive successive antistites Ecclesiae huic praesederint, incompertum est; quod tum bellorum calamitatibus, tum praeteritorum saeculorum inscitiae, et proniori ad arma quam ad litteras naturae gentis attribuendum est. Testis est episcopale et capitulare archivium, antiquis et ad rem facientibus documentis vacuum.

Unicum quo Segniensis episcopatus exordium conjecturari possit indicium a Thoma (f. 74v) Archidiacono in sua Salonitana Historia cap. 15 desumitur, qui Vegliensem episcopatum antiquiorem esse Segniensi scribit; immo dioecesim Segniensem Vegliensi subiectam fuisse memorat, tempore Dabralis archiepiscopi Salonitani sive Spalatensis, qui cum temporibus Sancti Stephani Hungariae regis metropolitana illi praesederit, dicendum est, Segniensem episcopatum ad finem decimi saeculi necdum fuisse institutum, et forte duodecimo primum accepisse exordium; quo tempore Corbaviensem erectum fuisse, infra docebitur. Condecoratum est praerogativa sessionis in regni Hungariae comitiis, ad quae evocari consuevit una cum capitulo, ad instar reliquorum ejusdem regni praelatorum. Metropolitanano olim Spalatensi in Dalmatia suberat, nunc Sanctae Sedis dispositione Colocensi archiepiscopatu in Hungaria.

¹⁵⁷ Među stručnjacima već se dugo raspravlja je li Senj bio kolonija ili nije. Prema ovome o tome ne bi trebalo biti sumnje. Šteta je samo što se taj kamen nije sačuvao. Ne nalazimo ga spomenuta u radu Miroslava Glavičića: *Natpisi antičke Senje* (Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, br. 20 /Zadar, 1994/, str. 55-82).

Praeter cathedralem ecclesiam, bina religiosorum sunt domus, quorum altera Sancti Francisci Reformatorum; altera Sancti Pauli primi Eremitae institutum sequitur; his accedunt in civitate sex oratoria publica; quatuor extra ejusdem muros, quorum cura saecularibus sacerdotibus ad episcopi nutum demandatur.

Cathedralis ecclesia mediocris, sed ineptae molis, nullum artis architectonicae vestigium praesefert; variis siquidem molitionibus reparata, antiqua templi facies, nullo ejusdem artis perito accurante, in ingentis aedificii speciem evasit, quatuor tantum parietibus constantem; extrinsecus quaedam retinens antiquitatis suae indicia, et illa quidem barbarae atque inelegantis. Hanc episcopus a meridionali parte amplificavit adjectis quatuor sacellis ad artis regulas expensis, quibus totidem pares in septemtrionali latere se brevi adjecturum sperat, quo Sponsa haec sua Ecclesiae speciem induat atque decorem. Consecrata fuit ab episcopo Adamo Ratkajo anno 1714. Sacrarium habet commodum, pontificali throno et canonicorum sedibus instructum, quibus alius sedilium ordo utraque ex parte praetenditur in commodum sacerdotum aliorumque ministrorum Ecclesiae; et tandem parvulae sedes succedunt in usum clericorum.

Praeter aram principem, quae lignea est, auro et coloribus exornata, octo alia altaria numerat, quorum unicum marmoreum in honorem Sancti Xaverii, nuper erexit pia benefactoris liberalitas, episcopi diligentia excitata; adest et aliud privilegio (f. 75r) sanctae memoriae Benedicti XIII. dotatum, beneficio purgantium animarum, erga quas egregia fidelium pietas elucet.

Reliquiae nullae sunt, praeter argentea duo capita, in quibus inclusae dicuntur duae Sanctarum ex Divae Ursulae sociabus calvariae, quarum nullae authenticae litterae, praeter continuam antecessorum approbationem.

Indulgentiae, tum in cathedrali tum in regularibus ecclesiis frequentes ad excitandam fidelium devotionem, idque tum perpetuae tum temporariae, quae singulis septenniis providentur.

Turris campanaria antiqua, ruinam undique minitans brevi dejicietur¹⁵⁸ et in alio loco exurget opportuniori, obsequiis ecclesiae et pulsantium commodo. Quamvis cathedralis hujus patronatum sibi vindicet loci Communitas, nihil tamen ad ejusdem ampliationem tribuit, publicis aliunde attrita dispendiis et saepe saepius intestinis convulsa dissidiis, quae hac in parte non levia episcopo impendimenta attulere.

¹⁵⁸ Taj toranj, popravljen za vrijeme biskupa Ježića, tek je početkom ovoga stoljeća srušen, pa napravljen ovaj današnji.

Binas habet sacristias haec ecclesia: anteriorem sacerdotum qui non sunt ex gremio capituli, interiorem vero canonicorum; utramque nobili suppellectile commode instructam, praeter argentea candelabra, calices aliaque sacra vasa altaris ministerio destinata, quibus large admodum dotata est.

Baptisterium vulgare admodum, importuno loco collocatum visitur; sedes itidem confessionum pares; sed utriusque emendationem cogitur differre episcopus ad aedificii principalis terminum, ne occasione ejusdem vix dum perfecta destruantur.

Quatuor in capituli gremio numerantur dignitates, archidiaconus, praepositus, archipresbyter et primicerius, quibus succedunt octo canonici, ita ut capituli corpus duodecim membris constet. Tum dignitates, tum canonicatus liberae sunt collationis episcopi, et horas canonicas singulis ferialibus diebus recitant Illyrico idiomate; cantant vero solemnioribus festis. Eadem lingua utuntur in Missae sacrificio, concessionem Sanctae Sedis, quae, quando hoc indulerit non satis constat ex auctoribus, (f. 75v) qui de rebus Illyricis hactenus scripsere. Hoc unum in comperio est, missalia et breviaria isthic imprimi typis Propagandae Fidei caractere quem glagoliticum appellant, hactenus Divo Hieronymo auctori, sed certe perperam attributum, cum ille nusquam in suis operibus characteris hujusmodi mentionem faciat in commodum patriae gentis a se adinventi.

Fundatio capituli in meris piis legatis quae fideles pro sacrificiis instituire consistit, horum series diligenter in tabella conscripta in sacristia appensa conspicitur; ad cujus praescriptum dirigitur hebdomadarius aliique canonici, pro sacrorum numero legatis illa die correspondente. Horum institutionem et satisfactionem in sua visitatione diligenter examinavit episcopus, et religiose piam legantium mentem adimpleri gavisus est. Nulla est canonicalium praebendarum distinctio a Sacrosancto Concilio Tridentino ordinata, et pontificanti episcopo assistit tantum archidiaconus in pluviali; bini vero canonici induti dalmaticis, praeter alios duos sacerdotes pari amictu vestitos. Capitulum pro priori horas canonicas persolvere consueverat sine superpelliceis, neque biretti usum indulgebat caeteris sacerdotibus; quod utrumque per episcopum modernum emendatum fuit atque correctum.

Punctatorem etiam instituire in capitulo nisus est episcopus, irrito tamen conatu. In cathedrali ecclesia sacramenta ministrat unus ex canonicis parochi officio insignitus, cui in eodem obsequio opem ferunt reliqui omnes canonici, eidem curae animarum per civitatem addicti.

Annui aliquot census monetae Romanae 60 scuta non excedentes fundationem ecclesiae constituunt, quibus parantur necessaria; sed magis piorum

eleemosynis et episcopi industria ac solitudine, qua hactenus pro sua tenuitate non defuit, neque defuturus est donec vita supererit.

In hac ecclesia unica est confraternitas Corporis Christi, ante 40 circiter annos erecta, quae singulis annis feriis quintis, et praesertim in ejusdem festo die luminaria abundanter ministrat decentissimae eucharistici panis expositioni, ex fundatione conflata piorum eleemosynis, quae una cum reliquis ecclesiarum totius civitatis singulis annis ad examen assumitur ab episcopo, qui rationes (f. 76r) accurate expensas sua munit subscriptione.

Praeter supradictam confraternitatem sunt et aliae in civitate, una in suffragium purgantium animarum sub antecessore Apostolica auctoritate erecta in ecclesia Beatissimae Virginis ad mare, Paulini alteram Sanctissimi Rosarii; Franciscani vero binas Sanctissimi Scapularis et Cordigerorum obtinent, quarum fratres plura ad praescriptum exercent pietatis opera.

Segniensis dioecesis amplitudo qua mari aluitur 32 circiter italicorum miliarium longitudine definitur; qua vero continentem respicit in ambitum longe maiorem excurrit. Ab oriente et septentrione comitatus Likae et Corbaviae contingit; ab occidente vero a Vegliensi insula et dioecesi, quae ei est in conspectu euripo disjungitur, montuosa, rupibus horrida et impervia propemodum regio; ternas tantum breves planities includit, quarum accessus incommodo, periculo et labore plurimo obtinetur. Per hasce atque circumsitos montes novem parochiae dispositae sunt, quae totam Segniensem dioecesis componunt, quarum visitatio, quam ardua, quam laboriosa, quam difficilis, impar est episcopus referendo, cui per praerupta asperrima loca quandoque nec equo vehi licet.

Parochiarum nomina haec sunt: Sancti Georgii et Jablanacz in maris littore. In mediterraneis vero, Kutterovo, Kossina superior atque inferior, Ottocacz, Berlog, Brigne et Kerpote. Ex his Brigne et Ottocacz, quia populo frequentiores et ampliores sunt, binos unaqueque vicarios habet (!) in remotioribus parochiae partibus dispositos, qui perpetuo inibi ressidentes sacramenta ministrant accolis a parochi directione pendentes.

Praeter supra recensitas parochiales ecclesias sunt et alia oratoria numero 34, sacra suppellectile sufficienter instructa, quae paratur solis fidelium eleemosynis, qui singulis annis per edituos ecclesiarum stata die congregati, et vini cremati haustu donati, solent pro sua quisque facultate eleemosynam ecclesiae promittere et notatam in tabulis suo dein tempore religiose elargiri. Haec est passim per utramque dioecesis ecclesiarum dos et fundatio, inepto hoc modo et gentis moribus accommodato comparanda.

(f. 76v) Supra memoratis parochialibus ecclesiis accedunt quatuor abbatiae saeculares infula decoratae, quarum prima est Sanctae Crucis in valle Segniensi, altera Sancti Martini¹⁵⁹ in Gaska, tertia Sancti Georgii ad mare, quarta Sancti Doimi. Prima jurispatronatus est Communitatis Segniensis, tres reliquae ad Hungariae reges pertinent. Harum foundationes bellorum et temporum injuria perditae sunt, solos hodie titulos praeferunt, si prima et tertia excipiatur, quarum etiamnum extant ecclesiae. Ab Hungariae rege praesentantur ordinario loci novi abbates pro benedictione obtinenda. Quem tamen loci communitas nominat, hunc pro benedictione Hungariae primati, Strigoniensi archiepiscopo praesentare consuevit, ratione hactenus episcopo ignota.¹⁶⁰

Nullum in hac dioecesi seminarium neque beneficia quae eidem uniri possint ad praescriptum S. M. Benedicti XIII. Nullum sanctimonialium monasterium, nullus mons pietatis; unicum tantum hospitale extat sub antecessore episcopo sine ulla foundatione extractum, et quod tantum tectum praebet mendicantibus, qui per civitatem stipe collecta victitant. Hoc non obstante frequenter visitatur ab episcopo, qui in prima visitatione modum praescripsit receptioni pauperum, segregata cohabitatione promiscua utriusque sexus, et praefixis salutaribus regulis atque precibus ad augendam in eisdem pietatem.

Aedes episcopales cahaerent ipsi ecclesiae cathedrali¹⁶¹; sed admodum angustae, ita ut exceptis compendiosae familiae mansionibus tria tantum supersint parva cubicula episcopi habitationi destinata. Hasce vacuas repertas exornavit et reparavit episcopus, quam potuit diligentissime, praeter accuratam aedificii conservationem, cujus etiam ampliacioni studeret si mensae suae et adhaerentium domorum angustiae paterentur.

Proventus Segniensis episcopatus annua monetae Romanae scuta viginti quinque non excedunt, ita ut ex integra Modrussiensi mensa alimenta sua recognoscat et ab ea¹⁶² tantum subsistat; siquidem olim adhuc bellorum vicissitudinibus amissa fundatio, et postliminio Caesareis armis recuperata, non episcopis restituta, sed militibus, et quidem schismaticis divisa fuit, qui etiamnum in possessione perseverant.

Ressidentiae praecepto satisfecit perpetuo episcopus, si bina excipiantur itinera ad Caesaream aulam suscepta, anno 1734. et 1739. tum pro dioecesis

¹⁵⁹ Očito se radi o pogršču. U Gackoj je opatija Sv. Nikole. U primjerku koji se nalazi u Arhivu biskupije Senj također je Sv. Martin. Netko je olovkom poslije prekrizao taj naziv i na rubu dopisao: Sv. Nikola.

¹⁶⁰ Riječi "ratione hactenus episcopo ignota" u senjskom su primjerku precrtane drugom vrstom tinte.

¹⁶¹ Za vrijeme biskupa Bedekovića prošireno je svetište sve do biskupskog dvora.

¹⁶² Riječi "et ab ea" nalaze se dopisane iznad retka i nisu lako čitljive. U primjerku koji se nalazi u Arhivu biskupije Senj te riječi nisu dodane, ali naknadno je prekrizano i "tantum subsistat".

necessitate (f. 77r), de qua infra mentionem faciet, tum pro vindicanda recensita mensae Segniensis fundatione, cujus licet in praesenti rerum statu restitutionem consequi non potuerit, obtinuit attamen aequivalens designatum in bonis regio fisco cedentibus, ad quorum realem possessionem pervenire sataget, superatis jam difficultatibus omnibus et regio obtento diplomate. Quod, quanto labore, studio et dispendio steterit, post neglecta haec et a praedecessoribus oblivioni tradita jura, perbene novit episcopus, qui praeter triennem mensae suae fructum, consumptum expensis itinerum et diuturna apud Aulam mora, alieno etiamnum aere gravatum se sentit. Bina haec itinera undecim mensibus extra residentiam tenere episcopum: antea quatuor, septem posterius. Quo sane tempore dioecesium suarum necessitatibus ita provisum fuit, ut nil defuisse compertum sit.

Utriusque sibi commissae amplissimae et asperimae dioecesis visitationem bis explevit ex integro, tertiam quoque per maritima loca exorsus est, sed Turcici belli motibus a progressu prohibitus fuit, quorum occasione gens universa in armis stare assolet, ad limites excubare et cum finitimo hoste perpetuo colluctari, quam quidem calamitatem altera excepisse videtur, nempe fames qua in secundum jam annum partes hae affliguntur, in quibus passim videre est illud quod olim propheta in Trenis defleverat, nempe homines quorum pellis exusta est, velut clibanus a facie tempestatum famis. Hisce de causis necdum tertiae visitationi finem imponere potuit episcopus: felix si tam diffusae calamitati posset occurrere mensae suae proventibus, quorum licet per se tenuium notabilem diminutionem eadem ratione experitur.

Sacras ordinationes statis temporibus semper per se explevit et sacramentum confirmationis administravit, non minus ac alias sacras peractiones ordini suo adnexas, quibus vicinos etiam episcopos saepe saepius supplevit. Saepius itidem e suggestu sermonem habuit ad populum in visitationibus, et quia moles curarum qua pene opprimitur ob cleri frequentiam et utriusque dioecesis amplitudinem, tempus surripit requisitum ad perdiscendos sermones memoriter, non intermisit ille tamen ita rem instituere, ut cathedralis ecclesia nullo dominico aut principaliori die concionatore careat, quod quidem sub antecessoribus desideratum fuit, si unicum quadragesimae tempus excipiatur.

Siquidem in primo harum dioecesium ingressu, cum clerum valde rudem et paucos (f. 77v) admodum, qua late patent, idoneos vineae Domini cultores deprehendisset, conatus est episcopus privilegiis a Sancta Sede sibi concessis statim uti, et ordinatis extra tempora aliquot egregiae capacitatis juvenibus, quo missarum eleemosynis vitam tolerare possent extra patriam, e qua exeundi alia media in promptu non erant, eosdem ad Viennensem et Graecensem universitates dimisit, unde reduces absolutis Sanctissimae Theologiae studiis,

aliam benedicente DEO faciem dioeceses hae induerunt, per quas, ubi pro priori curae animarum praeerant sacerdotes Illyrici, Latinae linguae prorsus ignari; nunc si pauci admodum excipiantur, non Latinae tantum periti, quin theologicis et canonicis studiis egregie instructi, summo episcopi solatio conspiciuntur. Ex hoc promptuario quatuor canonicos cathedralis ecclesiae hactenus instituit, in qua unicum tantum studiis hujusmodi exornatum reperit in suo adventu. Hi conjuncti pluribus aliis per utramque dioecesim, sive in parochi, sive in capellani munere dispositis, per ordinem concionandi munus in cathedrali exercent, praefixo sermoni themate ac die, qua cuique dicendum sit. Ita ut hac perpetua concionatorum diversitate verbum DEI promulgari, populum instruit, sacerdotum zelum et studium exerceri suis sub oculis magnopere gaudeat episcopus.

Praeter hunc ab episcopo primum introductum ordinem, singulis quadragessimis in cathedrali a civitatis iudicibus invitatur concionator idoneus, ab episcopo approbandus, qui propterea ab eisdem persolvitur.

Nullus hisce in partibus poenarum depositarius, praeter ipsam episcopi conscientiam qua hactenus praedecessores, multas, si quae irrogatae erant, libere exigebant, et exactas piis, ut credendum est, usibus impendebant. Quia vero libertas haec, quamvis optimo conscientiae testimonio fulta, in dubium revocare potest integritatem episcopi, in medio gentis natura pravae et malignae versantis, consultum duxit modernus episcopus, praedecessorum hac in parte exemplo minimae insistere; et quamvis a pecuniariis poenis multum abhorreat, quas destruere potius subditos quam emendare compertum est, nihilo secius duos e cathedrali canonicos selegit, penes quos stat mulctarum depositum earundemque ratio, qui dein imperata ab episcopo pia opera exequantur et notata in libro, si oporteat, possint exhibere.

Nullam in cancellaria taxam a praedecessoribus relictam comperit, praeter quaedam usu dioecesium recepta et servata, per se levissima, adeo ut actorum pars potissima gratis fiat, quorum solutio, etiamsi ex Innocentiana taxa praefigeretur, non deessent, qui contra (f. 78r) eandem reclamarent et novitatis arcesserent.

Cum vero vigore instructionis teneatur proffere episcopus, quod pium opus pro Ecclesia, pro populo, pro clero peregerit, obsequens idcirco exponit: se praeter addita cathedrali ecclesiae nova quatuor elegantis structurae sacella, quorum totidem a septemtrionali latere se propediem excitaturum sperat¹⁶³, quibus novam deformis olim haec ecclesiae faciem ex integro sit as-

¹⁶³ Sjevernu pokrajnju lađu uredit će njegov nasljednik Čolić.

sumptura, uti superius recensitum est; procurasse praeterea sua industria pretiosam suppellectilem, qua hactenus ecclesia haec prorsus caruit, partim a Caesarea munificentia gloriosae memoriae Caroli VI. obtentam, partim vero piorum eleemosynis comparatam. Quia vero absoluta prima visitatione et notata plurium ecclesiarum indigentia ad Caesaream Aulam secundo sese contulerat episcopus, non intermisit occasione hac, opportuno tempore et loco, earundem miserum statum describere, eo felici successu, quod idem Augustissimus nunquam interiturae memoriae Caesar regie plane donaverit episcopum monstrantiis sexdecim, exponendo fidelium adorationi eucharistico pani accommodatis, quatuordecim ciboriis eidem conservando, et pixidibus argenteis duodecim deferendo ad infirmos viatico dispositis.

Augustissima praeterea imperatrix Amalia, Josephi Caesaris gloriosae memoriae vidua, pari munificentia suppellectile sacra duodecim parochiis ex integro instruendis requisita, casulis nempe sericeis varii coloris, albis, caeterisque omnibus, tum ad sacerdotem cum ad altare spectantibus insigni liberalitate donaverit episcopum, qui tam splendido et pio auctus munere, ad sua reversus, enormes parochiarum defectus supplere posse gavisus est. Siquidem is fuit sub antecessoribus sexdecim circiter utriusque dioecesis parochiarum status, quod sacris hujusmodi requisitis prorsus caruerint, Venerabile sacramentum nunquam publicae adorationi expositum, nunquam servatum fuerit fidelium necessitati, ita ut, nisi tempore sacrificii insinuarent parochi aegroti communionis necessitatem, ab eoque eandem impetrarent, sine refec-tione vivifici hujus panis atque sine hac fortium armatura, extremo agoni alias commissos sese cernerent. (f. 78v) Gravissimos hosce defectus plenarie nunc, qua late patet, dioecesis utraque correctos laetatur episcopus, servata ubique ad usus fidelium Eucharestia perpetuo ardenti lampade decorata.

Par defectus baptisteriorum in parochiis plurimis, in quibus vulgari aqua abluantur infantes, neglecta benedictione fontis, ad praescriptum Romani ritualis, quandoque illo prorsus carebant. Haec ubi defuerant, rite erigi, et ad catholicum institutum componi jussit supra attacktae benedictionis ritu accurate servato. Descriptionem, sive statum animarum¹⁶⁴ singulis annis renovandam, per utramque dioecesim primus instituit episcopus, ordinata schedarum distributione Paschalis confessionis ac communionis, methodo hactenus in hisce partibus ignota.

Parochiales libros, quibus non unam ex parochiis prorsus carentes invenit; in reliquis vero ferme omnibus confusam et inordinatam normam observavit,

¹⁶⁴ Stališ duša.

ad praescriptam ejusdem Ritualis formam conscribi jussit, et novos libros comparari, in quibus neglecta hactenus baptismorum, praesertim acta omni studio et diligentia collecta notarentur. Idem quoad ecclesiarum eleemosynas atque certos redditus, ubi sunt, ordinavit, quorum rationes suis in visitationibus expendit et examinatas propria subscriptione concludit. Jura patronatus in parochias a praedecessoribus ammissa et a saecularibus usurpata maxima in parte sibi vindicavit, post diuturnam ac dispendiosam in judicio concertatione, etiam cum ipsi Regii fisci procuratore habitam, cum quo tandem conventionem iniit, qua sibi et successoribus decus ac quies parta est, procul a gravissimis disidiis, ratione quorum intolerabilibus molestiis hactenus afficiebantur.

Parochias, quas congrua passim carentes reperit episcopus, et obinde a rudibus atque idiotis sacerdotibus rectas, sufficienti auxit subsidio Augustissimi Caesaris gloriosae memoriae auspiciis obtento, a generali parochorum scrinio Posenii nuper erecto, e quo annuatim percipit ultra duo florenorum Rhenensium millia, quibus recipiendis praesunt duo cathedralis ecclesiae canonici, qui praescripto tempore indigentibus parochis juxta juratas eorundem fassiones designatum subsidium distribuunt, ejusdemque erogationis claram et authenticis documentis fulcitam rationem quolibet semestri ad Cassam eandem remittendam episcopo repraesentant. Hinc fit, quod parochiae quibus administrandis antecessores cogebantur obvium et rudem (f. 79r) quemque sacerdotem praeficere, congrua in praesens Divino auxilio suppleta, plures in concursibus concertantes conspiciantur doctrina praediti, ex quibus optimus seligi et tanto muneri rite obeundo possit admoveri. Fit quoque quod parochiales passim domus, quas tuguriis vilissimis similes in prima sua visitatione comperit episcopus, coactus cum suo comitatu toto in ipso terreno parochi unico sordido cubiculo ex asseribus composito caput reclinare, in praesens lapideae exurgant, aut certe ampliores, et tum sacerdotali decori, tum visitanti episcopo opportuniores. Hoc adjutorio suffultus episcopus, non tantum praefecit hactenus vacantibus successive parochiis plures egregios vineae Domini cultores, verum etiam passim idiotas superstites, aut paterna charitate persuasit cedere noxio animae propriae muneri servata tenui fructuum participatione ad mendicitatem evitandam; aut praestantes adjunxit capellanos, quorum idoneitati quietem conscientiae suae posset committere. Quo sane in proposito ita inordinatas in ingressu suo harum dioecesium suarum parochias reperit, ut ferme omnes capellani caruerint, quamvis passim amplissimae sint, ob permixtum schismaticorum genus, situ praeterea difficiles et ad invicem magno quandoque intervallo disjunctae.

Unde facile conjicient Eminentissimi Patres quanta urgeret necessitas instituendi capellanos, tum ad providendum, quantum fieri potuit Ecclesiae et

animarum obsequio, cum praesertim ad eruendos ex pernicioso statu ipso smet parochos, qui soli sine teste, inter saecularem domus familiam viventes, procul a suis parochianis dissiti, non vicatim, sed per montes et valles dispersis incolentibus, in quam periculoso libertatis statu versarentur ex prima episcopi patuit visitatione. Supra recensiti subsidii ope salutarem hanc capellanorum institutionem perfecit episcopus, frustra antiquae libertatis jura reclamantibus, eaque speciosis rationibus contegentibus parochis; sicque et rectae moderationi curae animarum, et bonae parochorum conversationi se prospexisse sperat; qui demum legem sancivit, nemini imposterum licitum fore ad parochiale in dioecesis suis munus adspirare, nisi qui in capellaniis hujusmodi tyrocinia fecerit et prima jecerit meriti sui fundamenta.

Ad haec, ubi plures duobus sacerdotes existunt, velut in collegiatis casuum conferentias ordinavit, ut hac exercitatione occupati et ea quae in scholis didicerant, memoria recolentes, aptiores semper muneri suo rite obeundo redantur. Quia vero non exigua (f. 79v) cleri sui pars Latinae linguae expertus est, ut hanc quoque erigeret, libris quam plurimis ab Eminentissimis Patribus Propagandae Fidei praepositis, impetratis ditavit.

Aegerrime ferens seminarii defectum, quod nullum in dioecesi utraque existere supra memoravit, neque spem ullam erectionis adesse cernens, tum ob carentiam beneficiorum, quae applicari eidem possent, cum ob mensae episcopalis notam tenuitatem, non destitit episcopus occasione, qua apud Caesarem Aulam reperiebatur anno 1734. rem pie defuncto Augustissimo Caesari exponere, suamque clementiam ad pium hoc opus incitare, eo felici successu quod annuos 300 florenos Rhenenses impetraverit, quibus in Fluminensi Societatis JESU seminario¹⁶⁵ sex alumnos educat, frequenter invisit et ad se vocatos ad virtutem hortatur, singulariter commendatos domus illius regenti, qui eorum moribus diligenter invigilat et in Ecclesiae obsequiis sedulo exercet.

Praeter hanc novam alumnorum institutionem, binae sunt pro singulis alumnis foundationes, una in Collegio Graecensi in Styria, quod Ferdinandaeum appellant, loco studiis celebri, cujus institutor est antecessor Nicolaus Pohmajevich, Segniensis episcopus; altera Laureti a sanctae memoriae Urbano VIII. in Illyricorum collegio Segniensi episcopo alternative cum Arbensi concessa, memoria Lauretanae domus, quam e Nazareth primo Tersactum Modrussiensis suae dioecesis castellum divinitus adductam, atque post trien-

¹⁶⁵ Isusovci su još 1627. otvorili u Rijeci gimnaziju, 1632. počeli su predavati teologiju, ali neredovito i nepotpuno. 1726. osnovali su ondje filozofski, a dvije godine poslije (1728) i teološki fakultet, koji će ubuduće raditi bez prekida do ukinuća isusovaca 1773. godine.

nalem moram inde in Picenum translata, constans totius Illyrii est traditio et potissimum identitatis Sanctae illius domus argumentum.

Atque hae sunt quae seminarii vices suppleant alumnorum institutiones, quibus jungi potest et alia episcopi industria, qua constanter in Zagrabiense Societatis JESU seminarium¹⁶⁶, unum alterumve alumnus officii suis satagit inducere, in quo designatam institutionem pro suis dioecesibus olim fuisse rumor est; omni tamen archivii episcopalis fundamento destitutus, ut proinde episcopo precibus et officiis sit agendum, qui illud etiam favore a se impetratae sex alumnorum institutionis praestitit, quod utriusque dioecesis parochi sub poenis nullitatis testamenti teneantur in supremis tabulis pro libitu suo legatum eidem relinquere supraattacto mulctarum scrinio inferendum; unde et vestes alumnorum restaurari et numerus clericorum DEO favente augeri poterit.

(f. 80r) Sacras missiones, tum in civitate cum per utramque dioecesim, a patribus Societatis JESU, secundo assumptionis anno institutas et praesenti hoc anno iterum repetendas promovit et impetravit¹⁶⁷, qui quantam ex apostolicis suis sudoribus messem retulerint, perbene novit episcopus, cujus omne studium atque officium longe superant suscepta hac occasione ab eisdem patribus beneficia, ab utraque dioecesi perpetua memoria recolenda.

Novendialem Sancti Francisci Xaverii cultum anno 1732. in cathedrali ecclesia instituit singulari et constanti populi devotione susceptum, quo tempore dirum pestis incendium Corbaviensem seu Modrussiensem dioecesim binis in partibus corripuerat et vicinis regionibus vastitatem minabatur. Ad avertendum a grege suo divinae ultionis flagellum, ad coelitem opem implorandam anxius se convertit episcopus, electo in civitatis atque dioecesis Segniensis patronum eodem Sancto, cujus praesentissimum auxilium expertus est, quandoquidem non tantum abstinuit pestifera lues a conterminis Segniensis dioecesis finibus, toto quo perduravit triennio, verum etiam in Corbaviensi schismaticos tantum afflixit et vastavit, catholico episcopi grege eisdem permixto semper incolumi, ita ut ne ullum quidem desideratum fuisse post inquisitiones diligenter factas constiterit, ex quibus miraculosa plane juvenis cujusdam incolumitas deducta est, qui cum negotiorum causa ibidem detineretur, et vulgato repente malo, impediretur a reditu per magistratus curandae publicae salutis praepositos, coactus fuit in schismatici cujusdam numerosa domo ver-

¹⁶⁶ U svom kolegiju u Zagrebu isusovci su već 1633. počeli predavati moraluku, 1662. cijelu filozofiju, a 1746. cijelu teologiju.

¹⁶⁷ Vidi: Miroslav VANINO, Izvjješće Bernardina Zuzorića o misijama 1727-1742, *Vrela i prinosi*, XI. (1940), 116-184.

sari toto interdicti tempore quo familia illa ad ultimum usque exitiali morbo consumpta fuit, salvo catholico juvene, ab episcopo, tum litteris propria manu scriptis tum muneribus sacris recreato, et contra schismaticorum atque morbi periculum obfirmato.

Posteaquam in visitationibus suis animadvertisset episcopus, rudem plebem vix confessione emissa ad sacram communionem accedere, eaque obtentata egredi ecclesia, nulla praeparatione, nulla gratiarum actione ob nativam inscitiam emissa, cupiens obstreticem manum admovere hebeti hujusmodi pietati, typis imprimi curavit patrio sermone pias preces utrique tempori convenientes et praecipue virtutum theologalium actus;¹⁶⁸ sicque impressa folia per utramque dioecesim parochis distribuit ea lege, ut quando Eucharestia fidelibus ministranda sit, clara, affectuosa et alta voce easdem punctatim perlegant repetente populo, cujus spirituale solatium non sine ingenti gaudio observavit.

(f. 80v) Redditurus rationem Segniensis sui cleri, illud in primis exponere non ommittit, eundem talari veste perpetuo indui, ex antiqua utriusque dioecesis pragmatica. Dein, quae de capitulo recensenda adhuc occurrunt, praxis in eodem inolevit dicendi conventualem missam eo die tantum quae anniversario aliquo impedita non sit, extra quem casum, si dominici et festivi dies excipiantur, nec non feriae adventus ac quadragesimae, eandem ommittunt. Constitutiones nullas habent canonici, ab episcopo in prima visitatione stricte ordinatas, sed in praesentem diem neglectas atque dilatas. Sunt tamen in cathedrali capitulo plures laudabiles consuetudines, examinatae in visitatione et ab episcopo approbatae.

Catechesis dominicis singulis in cathedrali ecclesia Romana methodo traditur, nempe clericis cum cruce per civitatis circuitum expeditis et sacras laudes patrio sermone cantantibus, parvuli congregantur et in processione speciem redacti ad templum adducuntur, in quo separati mares a feminis, iisdem clericis praeentibus, decantatur Dominica oratio cum reliquis, inde praecepta Decalogi, Ecclesiae et postremo contritionis actus Illyrico carmine accurate compositus. Bini inde juvenes ex suggestis quaestiones memoria conceptas ex catechismo recitant, munusculis ab episcopo donari consueti, qui passim personaliter adest hisce actibus ob commodam episcopalium aedium cum Ecclesia communicationem. Tandem cathedralis junior canonicus conscendit pulpitem e quo familiari sermone propositum catechismi articu-

¹⁶⁸ Benzoni je 1737. tiskao na hrvatskom jeziku svoju okružnicu u kojoj je svećenicima prikazao encikliku pape Klementa XII. o kršćanskom nauku. (Josip BURIC, *Senjsko-modruška biskupija za vrijeme biskupa Ivana Antuna Benzonića*, rukopis, str. 30). Nije jasno je li ovdje riječ o toj okružnici ili o posebnoj brošuri.

lum explicat, atque eodem finito descendit in sacrarii medium, unde parvulos examinat et praestantiores donat muneribus, ab episcopo subministratis, qui per utramque dioecesim parochis eadem providet, quos debiti sui monitos hortari nunquam intermittit ad divinum hoc munus alacriter et strenue exequendum, ita ut DEO favente post primam suam visitationem, postque promotos ad parochias plures praestantes doctrina viros, et alibi adjunctos capellanos, per experimenta subsequis visitationibus cepta, a parvulis a semetipso examinatis uberem in eisdem fructum germinasse gavisus sit.

Parochi residentiae debito exactae satisfaciunt, si unicus excipiatur vicarius generalis qui sub antecessore parochiam Briniensem obtinuit et simul cum canonicatu retinuit, suffecto in sui locum parochiae administratore eximio cum adjuncto capellano. Toleravit hoc episcopus praesens ea potissimum de causa, quod vicarii sui Segniensis congruae sustentationi (f. 81r) alia via occurrere nequeat, quod parochiam praestanter administratam ac provisam cernat, designata administratori ex ejusdem fructibus congrua, Eminentissimorum Patrum iudicio conniventiam hanc suam humillime supponens. Interea parochi omnes utriusque dioecesis singulis dominicis, praeter fidei rudimenta tradita parvulis, sermones habent gregi suo accommodatos, neque intermittunt ad Tridentini mentem sacrum offerre pro populo, quo super debito rigorosa edidit in prima sua visitatione decreta episcopus, veluti et super processionibus rogationum tempore ab Ecclesia praescriptis, benedictione fontis baptismalis, aliisque quam plurimis, quorum in potissima parte nullum vestigium repererat. Haec singula rite in praesens adimpleri laetatur.

Initiandi minoribus et sacris ordinibus, posteaquam de honestate morum, natalium legitimitate, de litteratura, caeterisque requisitis secreta capta sunt experimenta, octiduanis spiritualibus exercitiis subjiciuntur, quibus absolutis, instituto rigoroso examine, emeriti rite promoventur, qui clericali habitu suscepto, jugiter illum deferunt et sortitum forum ita exacte sequuntur, ut ne quidem agere civilem propriam causam in saeculari foro illis liceat, venia ab episcopo non obtenta.

Cleri mores quod attinet, si exterior spectetur facies, hujusmodi sunt qui solatium praelato suo adferant et saecularium sint aedificationi, quamvis malitia et hypocrisis suam etiam partem obtineat et scandala saltem diligenter evitet quae, quando in publicum redundasse contingat, ordinariis hactenus remediis coercita fuerunt atque emendata.

Binas tantum in Segniensi civitate atque dioecesi universa regularium domos extare supra memoravit (f. 81v) episcopus, Franciscanorum et Paulinorum, quorum primum triginta circiter ante annos quatuor religiosos, binos

alterum numerabat; utrumque in praesentiarum personis auctum, ut infra exponetur: parum admodum episcopo deferunt, si excipiantur ordinationes, approbationes ad confessiones excipiendas et munus praedicandi. Hisce semel impetratis ita eriguntur ut praeter regulares superiores agnoscant neminem.

Primis gubernii sui annis non levibus curis affectus fuit episcopus ob eorundem Paulinorum intolerabiles excessus, qui excusso superioris pusillanimitis jugo in aperta plane scandala proruperant, quibus abolendis, advocato celeriter moderatore Provinciae, non parum dessudavit episcopus. Eo plane malum processerat ut clericos suos Paulinorum scholis interdicere coactus fuerit, ne magistrorum pravis moribus corrumperentur. Sed ejectis e civitate et ad alia monasteria ablegatis delinquentibus, cessavit scandalum et religionis decori, quantum fieri potuit, per episcopum fuit prospectum, qui formatos processus donavit moderatori Provinciae, ne praeteritorum excessuum ullum extaret monumentum. Sed non multum se profecisse hac officiositate sensit episcopus, quandoquidem experiatur fatigari ab eisdem vigilantiam suam et captari occasiones omnes fimbrias relaxandi. Humaniores scholas tradunt juvenibus ex fundatione gloriosae memoriae Caroli VI. Caesaris, ab antecessore in eorundem favorem impetrata, qui destituti religiosi muneri huic idoneis, plurimos juvenes sine ullo delectu ordini (quandoquidem tota haec illorum Provincia quinque tantum monasteriola et quatuor ressidentias aut eremitoria numerat et fratrum universus numerus perantea quadragenarium vix excedebat) suo adscribere coacti fuere, a quibus ludo praefectis, quae supra memoravit scandala, promanarunt. Adventanti ad visitationem provinciali in facie episcopi campanas pulsant, neque unquam desistere voluerunt ab hac vanitate, ne quidem Franciscanorum exemplo, qui nullum hujusmodi honorem praestant superiori, quamvis longe numerosioris et praestantioris familiae.

Franciscani, quorum octodecim monasterio Segniensi deserviunt, regularem disciplinam servant, neque hactenus ullum scandali dedere indicium. Devotiones instituunt quam plurimas, Scapularis, Cordigerorum, viae Crucis, aliasque quibus singulis tantam indulgentiarum affluentiam donatam vulgant, ut non sine gravissimo dolore cogatur dicere episcopus, eas omnino vilescere, neque a fidelibus eo loco, quo par est, idcirco haberi. Non ita pridem tertii ipsorum ordinis regulas, ut ajunt, a Nicolao IV. statutas in Illyricum idioma transferri curarunt, ac imprimi exstra dioecesis fines, quas postmodum inscio prorsus episcopo intulerunt et distribuerunt eo successu ut plures ex clero et ex ipso capitulo unus alterve publica solemnitate in ipsorum ecclesia regulis eisdem sese adstrinxerit, quod idem passim secuti sunt utriusque sexus saeculares, suscepta ab unoquoque coram exposito venerabili humeralis cujusdam specie ex franciscana veste deprompta et sub consuetis antea vestibis post-

modum deferenda, nec non impetrata absolute, ignotis hactenus formulis concepta, qua tertiarii obtentam in baptisate justitiam habitus hujusmodi susceptione recuperant; qua occasione (f. 82r) tantum praeterea indulgentiarum thesaurum in illos conferri jactant, ut praeter quotidianam plenariam omnium delictorum indulgentiam, ad quam nihil superaddi possit, queant praeterea fratres tertiarii brevi precatione lucrari diebus singulis Romanas omnes, Hierosolimitanas, Compostellenses et ipsius Portiunculae. Haec omnia patebunt fusius, Patres Eminentissimi, ex adnexo earundem regularum exemplari¹⁶⁹, in quo illud praeterea in considerationem assumi enixe supplicat episcopus, ubi in Regula 2. et 16. tertiarii obedientiam promittere visitatori adiguntur, quam (quoad illos ex clero, qui habitum hujusmodi susceperunt) conciliare cum obedientia sibi debita nequit episcopus, expertus clam attentari a franciscanis contra ordinariam jurisdictionem, quandoquidem jam semel concubinarium quendam suum parochum, ejusdem ordinis tertiarium ab episcopo inquisitum quadrimestri integro in conventu foverint, protexerint et non nisi expensarum pertaesi tandem dimiserint.

Nullum ordinis aut Ecclesiae festum sine Venerabilis expositione celebrant; quadragesimali tempore singulis diebus semel, quandoque bis et ter eandem repetunt, prout supra in tertiariorum receptione exposuit, idque etiamsi Ecclesia supplicantibus sit vacua, ita ut ex intoleranda hac frequentia et familiari usu, non solum non augetur venerationem erga Sanctissimum hoc sacramentum, quinimmo imminui plurimum, palam sit.

Cupienti episcopo occurrere hujusmodi abusibus, objectus fuit a patribus Franciscanis liber in Germania impressus,¹⁷⁰ in quibus tertiariorum regulae impressae videntur; sed an illae authenticae sint; an approbatio talis, quae omnino attendi debeat, an ingentes illae indulgentiae etiamnum subsistant, neque ab ullo successorum Pontificum revocatae; num liceat clericis habitus hujusmodi susceptio etiam episcopo insalutato, Eminentissimos Patres consulendos censuit. Quibus praeterea exponere obsequenter non intermittit, neque ordinaria neque delegata facultate, tam facile uti posse in religiosos, qui exemptionum praerogativa fulti, utramque facile eludunt, spernere etiam parati, praesertim in hisce partibus, tam a Romana Curia remotis, ubi censurae gravissima offencula pariunt, quaeque ne vilipendatur, summe moderandae sunt; ubi praeterea adulatio et malitia facile locum invenit illos pene qui episcopalia jura roborare alias sua assistentia tenerentur, ita ut quando officiosita-

¹⁶⁹ Ni pri vatikanskom primjerku ni uz primjerak u Senju ne nalazi se taj prilog.

¹⁷⁰ Nije jasno govori li se ovdje o istoj brošuri o kojoj je već bila riječ. Svakako se ni ona ne nalazi u prilogu.

tes et humanae monitiones non prosint, tolerantia opus sit, ne in publicum scandala prorumpant et inutiliter tantae correctioni minoris mali, majus succedat. Quae de altero franciscanorum conventu in Modrussiensi dioecesi sito infra exponuntur, hactenus dicta comprobabunt.¹⁷¹

(f. 82v) Pia morientium legata executioni mandari omni conatu studet episcopus, quem in finem exactissimas inquisitiones a prima statim visitatione instituit, qui abolitas jam fundationes plurium altarium, et non pauca occulta legata eruit ac vindicavit, opus molestiis refertissimum in loco, ubi alienis solite inhiare mos est.

Populi siquidem mores, passim maligni, infidi, praepotentes, invidi, aliena appetentes, atque idcirco in testamentis suis liberales in ecclesias. Usuris praeterea dediti, quibus extirpandis conciones, missiones, aliosque ex professo institutos conatus adhibuit episcopus, peste hac nondum totaliter excisa, et clam favore negotiationis serpente, cujus amplioribus lucris tolleratur ab ipsismet oppressis atque contegitur. Pravam retinent consuetudinem congregandi cum sponsis antequam matrimonio jungantur, cui malo, praeter supra recensita et nunquam intermissa remedia, plura alia opposuit, poenas nempe pecuniarias, prohibitionem coronae matrimonio jungendis, et hujusmodi similia; quibus non obstantibus etiamnum detestabile hoc malum clam serpere lamentatur.

(f. 83r) ECCLESIAE MODRUSSIENSIS SEU CORBAVIENSIS STATUS, CUM LIKANO COMITATU

Corbaviensis dioecesis, quae eadem est cum Modrussiensi, suberat olim Spalatensi archiepiscopo, eique suus primo fuit concessus episcopus anno 1185. circa, Lucii III. Pontificis Maximi tempora; reffert id Thomas Archidiaconus in Historia Salonitana cap. 22 in qua primum Corbaviae episcopum memorat Mathaeum Maruta consecratum ab archiepiscopo Spalatensi Petro in ecclesia Sancti Andreae, quae picta dicitur. Sedes episcopalis Corbaviae ubinam extiterit, incompertum est, et ex traditione tantum habetur, illam penes Udbigne, angustum Corbaviae castellum, sitam fuisse, ubi etiamnum antiqua quaedam rudera visuntur, quae cathedralis ecclesiae et episcopalis ressidentiae vestigia esse contendunt. Direpta a Turcis Corbavia et subacta

¹⁷¹ Ovdje nedostaje u vatikanskom primjerku drugi dio zadnje riječi "probabunt". Cjelovita je riječ u senjskom primjerku. Črničev prijepis stavlja nakon "com" znak *siz*, što znači da je i on uočio da je riječ nedovršena.

eorundem tyrannidi, una cum Likano comitatu, circa annum 1460. episcopi ad dioecesis interiora sese retraxere, et in Modrussiensi oppido Frangepaniorum ditionis, caeteris omnibus frequentiori consedere, unde sumpsisse morem scribendi sese Modrussienses seu Corbavienses episcopos, ad haec usque tempora servatum, eadem traditio perhibet, donec anno 1496. Turcis eisdem interiorem Corbaviam diripientibus, Modrussia funditus eversa ac solo aequata Chrystophorus episcopus, Epidaurensis origine, fuga saluti consulere et in maritima dioecesis loca, una cum canonicis sese recipere coactus fuisset.¹⁷² Hic statione fixa in castello Noviensi supra memoratae pariter Frangepaniana ditionis, quae amplissima erat hisce in partibus, et deposito sacrarum reliquiarum, argenteaeque suppellectilis non levi thesauro, Turcicae impietati substracto, loci Ecclesiam, quae etiamnum floret, summopere auxit, profugis secum canonicis partem reddituum attribuit, partem sibi reservavit. Hoc vita functo successores fixam habuisse sedem non constat; immo passim, aut Flumine, aut Segniae, aut alibi ressedisse, plura monumenta testantur, donec anno 1600. Modrussiensis dioecesis Segniensi episcopo in administrationem tradita fuisset, sub Marco Antonio de Dominis,¹⁷³ qui non multo post ad Spalatensem archiepiscopatum translatus, infamem apostasiae notam nomini suo inussit. Successivo tempore canonice fuerunt unitae hae duae sedes, prouti ex bullis constat.

Corbaviensis seu Modrussiensis dioecesis in longissimum porrecta tractum, ab oriente Turcica Bosniae confinia attingit, quorum celebre munimentum Bihach nuncupatum, quatuor horarum itinere a Sluniensi parochia distat. Meridiem versus perpetuae atque infelici huic viciniae connexa, a dextris Likanum comitatum assequitur, qui ad Tedanium usque fluvium quod vulgo (f. 83v) Zermagna audit, protenditur, ita ut lunato flexu Segniensem dioecesim ad mare usque protensam, suo tanquam in sinu complectantur. Septemtrionem versus Zagrabiansi dioecesi contermina est, inde continuato in eundem gyro, ab Aquilejensi patriarchatu Colappi fluvio disjungitur, ac tandem ad Flaticum usque sinum. Occidentem versus porrigitur Polensi dioecesi a parte Imperii finitima et Aenaei fluminis aqua a Fano Sancti Viti seu civitate Fluminis sejuncta. Mediterranea haec sunt vastissimae et asperrimae hujus dioecesis confinia, quae dein converso ordine ab occidente et meridie sinuato maris euripto aluitur, ab objectis et in convexum continuatis Venetis insulis: Chrepsiensis, Vegliensis, Arbensis, Pagensis, aliisque ignobilioribus formato et ab Adriatico mari sejuncto, donec ad ejusdem Tedanii fluminis ostia recurratur,

¹⁷² To se dogodilo 1493, a ne 1496. kako Benzoni piše.

¹⁷³ Nakon 1569. redovito je biskupija davana u administraciju senjskom biskupu.

ad quae Nonensi dioecesi in Dalmatia per eundem Likanum comitatum proxima est.

Universa maritima haec utriusque dioecesis et memorati comitatus ora ultra centum italica milliaria longa est, perpetuis montium jugis horrida, si tractus ille excipiat qui Flumen et castellum Noviense interjacet, in quo frugiferae et amoenae valles, nec non frequentissima in acclivitatibus vineta conspiciuntur.

Unica, et eadem est Modrussiensis atque Segniensis episcopatus praerogativa, sessionis in regni Hungariae comitiis, ad quae evocari consuevere episcopi, velut in proxima novae Austriae reginae inauguratione, ad quae de more invitatus fuit episcopus.

Mensae hujus episcopalis proventus annua duo Rhenensium florenorum millia non excedunt, retracta ex decimis frugum ac vini, quas ab octo collegiatis ecclesiis ac tribus parochiis pro medietate percipit atque dividit, reliquis omnibus parochis exemptis ab hoc onere, et tenui tantum cathedratico subjectis. Ex hac medietate rursum decimam archidiacono Modrussiensi solvit episcopus, consuetudini hujusmodi ad antecessorum exemplum aquiescens.

Ubi nunc eversa jacet inter proprias ruinas Modrussia, tenuis extat parochia et infrequens pagus. Sanctissimae Trinitati dicata est ecclesia, eique proxima visitur diruta cathedralis cum adnexo episcopio, Turcici furoris monumenta, per utramque pariter dioecesim frequentissima, extantibus passim ecclesiis, monasteriis, aliisque piis locis eadem impietate exustis aut eversis.

In Modrussiensi dioecesi, licet amplissima, nulla est civitas, et in maritima ora tantum plura extant oppida, reliquis parochiis in ignobilioribus pagis constitutis. Primum horum est Buccaris, vicino (f. 84r) regio portu celebre, oppidanis frequentissimum. Huic succedunt Grobnicium, Hrelinium, Drevenicium, Belgradum, Grizanium, Bribirium et Novi quorum singula collegiata ecclesia gloriantur.

Inter has principem locum tenet Buccarensis, cujus ecclesia ampla et decens est, eique parochus cum octo canonicis deservit. In ea nunquam erecta fuit praebenda theologalis aut poenitentiaria, prouti nec in reliquis septem collegiatis; tam in oppido quam ejusdem territorio septemdecim numerantur oratoria, quorum aliqua propria commoda suppellectile instructa sunt, aliqua e collegiata providentur. Praeter capitulum adsunt septemdecim sacerdotes clerum componentes, ob loci dignitatem et populi frequentiam, quandoquidem parochia haec animarum numero 8745; ibidemque ressideant plures auctoritate praestantes viri, publicis regni servitiis addicti et fisci juribus praefecti,

qui perpetuae offensionis lapides, tum antecessoribus tum moderno episcopo fuere, ita ut pacem quam tum in ipsa Segniensi civitate felicissime colit cum urbis moderatoribus, auctoritate et excellentia longe praestantioribus, tum tota, qua late patet dioecesis, cum variis jura dicentibus, hanc cum arrogantibus et immunitatis ecclesiasticae contemptoribus Buccarensibus, ullo studio aut arte consequi hactenus potuerit, perpetuis dimicationibus obnoxius pro tuendis suis iuribus, quorum, uti plura hactenus asseruit, ita quam in praesens coram Regio Hungarico Consilio urget causam, super gravaminibus plurimis, recenter sibi et clero suo illatis, ad optatum perducendam exitum confidit, dum personaliter inibi adesse speret, occasione imminentis inaugurationis novae Austriacae reginae, cui interesse ex hisce potissimum motivis omnino cogitur.

Hreliensis collegiata parochum cum duobus canonicis tantum numerat, praeter quos unus tantum sacerdos, oratoria sex et animas 2117.

Succedit huic similis Drevenicensis, parocho et duobus canonicis instructa, oratoria adsunt sex et animae 847.

Grizaniensis, praeter parochum quinque canonicos, oratoria 8, animas vero 794. Hoc in squalido et ignobili loco sepultus jacet Hiacinthus Dimitri, Ordinis Praedicatorum, Segniensis et Modrussiensis episcopus, quo Segniensium et Buccarensium perpetuae secum dissensiones et odia, pacis inquirendae gratia illum deportaverant.

Bribiriensis pari canonicorum numero ac Grizaniensis provisa est, extra collegiatam (f. 84v) oratoria numerat octodecim et animas 2198. Extra gremium capituli adsunt sacerdotes sex eidem ecclesiae servitiis adscripti.

Noviensis collegiata parocho et totidem, ut supra, instructa canonicis, oratoria 18, animas 1176 numerat, et septem extra gremium sacerdotes eidem ecclesiae addictos, nullo tamen beneficio, si accidentia quaedam excipiantur, provisos.

Octava demum collegiata Grobnicensis appellatur. In hac pariter parochus cum quinque canonicis residet, extra quos quatuor sunt sacerdotes eidem pari conditione servientes, oratoria huic adnexa sunt undecim per districtum dispersa et animae 2348.

Collegiatae hae omnes ad occidentalem dioecesis plagam, partim in maris littore, partim ab eo parum dissitae positae sunt, quas olim parochiales tantum ecclesias receptitias et numeratas fuisse autumat episcopus, cui incomptum est quando et qua auctoritate collegiatae dictae fuerint. Sacra suppellectile decenter instructae sunt, nec non commodis censibus dotatae,

quibus necessarius annuus earundem cultus queat procurari. In his clerus horas canonicas eodem ac in Segniensis cathedralis descriptione recensitum est, modo et idiomate persolvit. Sede episcopali vacante, singulae ex collegiatis hisce parochum et seniore canonico ad conventum in ecclesia Beatissimae Virginis, dicta in *Campo*¹⁷⁴ celebrandum ablegant, Modrussiensi archidiacono convocante, ubi congregatis omnibus et ex antiqua consuetudine cathedralis Modrussiensis capitulum repraesentantibus, eligitur capitularis vicarius, cui tota dein paret dioecesis, seorsim a Segniensi, quae a sua cathedrali propositum sequitur.

Succedunt hisce parochiae numero viginti duae¹⁷⁵, nempe Tersactum, Kottor, Ledenice, Gerovo, Ciabro, Brod, Moravice, Lukovdol, Leschie, Toguin, Sluin, Zaborski, Modrussia, Ostarie, Ogulin, Delnice et Fusine, quibus junguntur duo vicariatus curati, quorum unus a Brodensi parochia dependet et in pago Turki; alter sub Ciabrensi in Babinopoglie suas habent stationes; accedunt oratoria sexaginta quatuor, quae conjuncta cum supra recensitis ad collegiatis pertinentibus in universum in Modrussiensi dioecesi extant 142 seorsim a collegiatis et parochialibus ecclesiis, quae omnes sacra suppellectile, omnibusque necessariis provisae in praesens conspiciuntur, prouti de Segniensibus superius praefatus est episcopus, cujus narratio ad (f. 85r) utramque pertinet dioecesim.

Hoc unum hic addendum censuit, Sluniensem parochiam, quae proxima est Turcarum munimento Bihach appellato, valde opportunam esse catholicis sub jugo Turcarum gementibus et in ejusdem munimenti suburbanis degentibus, qui in necessitatis casu parochum advocare solent, a quo sacramentis pro christianae charitatis officio providentur. Sunt hi numero quingenti circiter, qua anno 1727. dum episcopus archidiaconi Modrussiensis munere fungeretur, ad missiones evocatos, impetrata ab eorundem *Bassa* venia, vidit et uberes prae solatio lacrymas effudit. Comparuerant illi processionis ad instar mares distincti a feminis: illi armati omnes, illae velatis capitibus miram praeferentes pudicitiam. Depositis armis admirabili silentio, serietate, modestia ad sacramenta accessere et talia dedere solidae pietatis indicia, ut missionariis ipsis et reliquis omnibus lacrymas excitaverint. Constitit per experimenta rudimentis fidei exactissime imbutos esse, ejusdemque praeceptis in facie mahometanae supersitionis servandis tam accurate incumbere, ut transgressiones eorundem seu infamiam vitent. Quamvis miseri sine sacerdotis praesentia vivant att-

¹⁷⁴ Današnja župna crkva u Triblju.

¹⁷⁵ Benzoni nije nabrojio 22 nego samo 17 župa.

men DEI providentia plures cirilianum caracterem norunt et catechismis impressis instructi sunt, quo fit, ut singulis diebus sabbathi in una ex illorum domibus congregentur, in qua rudimenta fidei perleguntur, fructu tam uberi ex sola hac lectione profluente.

Nullum sanctimonialium monasterium, neque in hac dioecesi Modrussiensis adesse memoravit, nullum seminarium, hospitale, aut pium charitatis institutum, nulla civitate extante, cujus opulentia excitari potuisset; tria tantum sunt monasteria, unum Tersacti Franciscanorum reformatorum, reliqua duo fratrum S. Pauli primi eremite in Kottorensi¹⁷⁶ ac Noviensi parochiis sita; praeter quae extat Ordinis ejusdem eremitorium in editissimo monte, Capella¹⁷⁷ nuncupato situm, a duobus tantum sacerdotibus et uno laico inhabitatum.

Quod ad residentiam pertinet, hanc ita alternavit episcopus, ut partim Segniae, partim Flumine eidem satisfacere sit conatus. Quamvis civitas haec Polensis dioecesis sit a parte Imperii, attamen consuevere antecessores episcopi, residentia Modrussiensis carentes, uti supra recensitum est, ibidem perpetuo consistere loci opportunitate adducti, quae tanta est, ut non solum in ipso dioecesis ostio, et ad portas adsit Tersactana ejusdem parochia, vix horae quadrante dissita; verum etiam supra recensitae collegiales ecclesiae adeo vicinae sint, et commodus cleri ad episcopum accessus, ut remotissima sex horarum itinere vix sit sejuncta. Accedit reliquarum parochiarum (f. 85v) situs loco huic, longe Segniensi opportunior, quibus certe ex causis antecessores hac in parte stationem figere adducti sunt, et maiorem curam nobiliori dioecesis portioni intendere, cui totam mensae suae rationem in acceptis referendam cognoscebant. Verum exemplum hoc plurium antecessorum facto firmatum, non aliter secutus est episcopus, quam alternata residentiae vice, et transacto semper sacratori anni tempore in Segniensi sua ecclesia, a qua nec incommoditate situs, carentis deambulatione prorsus omni, et omni relaxandi animi opportunitate, nequidem excluso hortulo angustissimo, quo sedes haec prorsus caret, nec aeris insigni inclementia, nec deficientia salubris aquae, nec demum plurimis, quibus premitur aerumnis, dimoveri passus sit.

Reliqua, quae ad secundum et tertium relationis caput pertinent, in superiori Segniensi explanata sunt, utpote pro utraque dioecesi exposita. Pari ratione ea quoque congruunt omnia, quae de regularibus recensita sunt, ad quartum ejusdem caput spectantia, ita tamen ut plurima alia addenda sint et Eminentissimis Patribus dolenter exponenda.

¹⁷⁶ Crikvenički pavlinski samostan bio je u župi Kotor.

¹⁷⁷ Kapela ili Modruški gvozđ. Po kapeli koja je ondje bila cijelo se gorje nazvalo tim imenom.

Conventus Franciscanorum reformatorem, quem in Tersactana parochia extare dixit, quadraginta fratribus frequens est, fundatus olim a Frangepanis comitibus, in eodem loco ubi Nazarethana Beatae Virginis aedes coelitus deposita, constanti traditione asseritur. Ecclesia ampla et quondam diviti thesauro priorum votivis pretiosis donis conflato dives, quem circa annum 1690. fratres Ordinis vendiderunt, et ex retractu plura per Provinciam magnifica extruxerunt aedificia. Ampla fundatione fruuntur sacristiae titulo, nempe vineis, molendino, vectigali pontis Fluminensis et annuo pingvi censu ab Regio aeriario proveniente, ob cessa Fisco varia fundationalia bona, praeter sacrorum eleemosynam, quas fidelium pietas turmatim accedentium, abundanter admodum contribuit. Haec eo tantum dicta sint, quod his omnibus non obstantibus, religiosi iidem non tamen negligant ullam vilissimae etiam quaestuationis speciem per Modrussiensem, Polensem et Tergestinam plane dioecesim, expeditis perpetuo religiosis, qui eidem incumbant. Tres praesertim circumsitas parochias, Tersactanam, in qua consistunt, Grobnicensem et Buccarensem cum gravi episcopi et cleri sui detrimento ita infestant, ut eleemosynas colligere praesumant ante decimarum satisfactionem, auditi clam quandoque insinuarere doctrinam populo: *satisfieri praecepto earundem etiam per eleemosynas sibi elargitas*, quas quidem non amplius eleemosynae sed collecturae nomine appellant. Jura tumulandi tam acriter sibi vindicant, ut e tribus dictis parochiis passim comportentur cadavera ad illorum ecclesiam insinuatae devotionis praetextu, qui tamen (f. 86r) nil aliud est quam quaestus; et ne quidem salutatis parochis, qui posteaquam suis sudoribus toto quo vixerat defunctus et quo animam agebat tempore sacramenta ministraverint, aegre admodum ferunt contra omnem aequitatem et charitatis officia sibi funeris eleemosynas surripi, et in externos fratres transferri. Parochi Tersactani jura funditus everterunt, non illum ad proprium coemeterium, quod sibi arrogarunt, admittere, sine illo cadavera extranea recipere, funera processionaliter ducere, extra pagum etiam cum stolla exeuntes, in nullo ex iis demum obsequi consuevere, quae vulgata legum praescripta toto christiano orbe parochis attribuunt. Publicas consuetas processiones aut soli instituunt, aut ad vicinam civitatem Fluminis, Polensis dioecesis migrant eique clero sese comiscent, cui nec Regni nec dioecesis unitae junguntur; quod signanter faciunt in solemni Corporis Christi festo. Quia aliquae ex supradicta civitate familiae sepulturas sibi in horum fratrum ecclesia elegerunt, assolent hi insalutato parocho Tersactano non tantum extra claustra procedere, sed ipso e monte, in quo siti sunt, descendere pluviali induti, in medio pontis consistere, qui dioecesis Modrussiensis non jurisdictionis fratrum est terminus et italice quasi miliari a conventu distat, ibique a Fluminensi capitulo consignatum cadaver recipere, excluso prorsus paroco, quem ipse olim vidit episcopus dum canonicus Fluminiensis fuisset,

altercantem simili in occasione cum fratribus, quorum ille numero et inurbanae potentiae cedere coactus fuit, memor Historiae Modrussiensis¹⁷⁸ sui quondam episcopi Sebestiani Glavinich, qui cujusdam funeris occasione ad asserenda jura parochi eodem in pontis loco cum mitra et pastorali baculo fratribus sese opposuerat, praeceptis ab illis in subjectum fluvium agendus, ni adstantium pietas opem tulisset. Inconvenientia haec et scandala, quae totos jam quinquaginta annos circiter perdurant, resistentibus semper parochis, immo ipsis episcopis ad S. Nunciaturam et ad Sanctam Sedem reclamantibus, hujusmodi tandem sunt quae Eminentissimorum Patrum animos juste excitent ad imponendum eisdem modum et terminum, prout in postulatis exorabit episcopus.

Reliqui duo conventus, Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae Paulinorum, quorum unus in Kottorensi parochia, alter in Noviensi situs est, easdem plane molestias inferunt parochis, hac disparitate solum, quod minori fratrum numero instructi, facilius admittant remedia, neque tam proterve obsistant. Eremitorium, quod improvido plane consilio religio haec conservat, in edito Adrii montis, vulgo *Capella* culmine, altissimis silvis obsepto, tres tantum fratres incolunt, passim juvenes, nulla spiritus suppellectile provisi pro tam solitaria statione. Quare (f. 86v) equis studiose comparatis, perpetuo ex utraque parte Montis excurrunt quaestuationis praetextu, molesti vicinis atque remotioribus, uti episcopo compertum est, qui considerata inutilitate mansionis, et libertatis ingenti periculo, superiores incassum hortatus est ad illam deserendam, expositosque religiosos ad claustra regulari disciplina gaudentia revocandos.

Modrussiensis gentis mores militares sunt, si illa excipiat quae maritima loca incolit, quaeque mitiori indole polet. Utraque tamen pietati dedita est, licet superior schismaticis sit permixta, quorum ingens numerus utramque dioecesim et Likanum comitatum deformat. Obtinent illi monachorum, quos calujeros appellant, duo monasteria, et duos nuper habebant pseudo-episcopos, recens defuncti Augustissimi Caesaris pietate, ad repetitas Zagrabiensis episcopi et Oratoris sollicitationes ejectos, in quorum locum suffectus est Theophilus Passich, catholicus Graeci ritus, qui ante triennium Romae sacris infulis fuit decoratus. Suscepit ille felici auspicio nationis hujus gubernacula, et visitationem Principis potentia fultus prospere absolvit, si unicum excipiat monasterium, quod illi obsistere temere ausum est, pro meritis poenis coercendum. Sicque misera haec natio a perversis hactenus moderata latroni-

¹⁷⁸ Benzoni vjerojatno misli na "Memoriale Sebestiani Glavinich Episcopi Segniensis et Modrussiensis". Taj spis nalazi se u Arhivu HAZU pod signaturom II C 44. Kukuljević ga je dobio od Kriškovića. U tom spisu ima doista dosta materijala o tom sporu (v. str. 46 i dalje).

bus, ignorantia aeque ac perfidia excellentibus, DEO favente brevi errores exuet et Ecclesiae gremio restituetur. Contulit hunc in finem pro viribus episcopus, quidquid zelus et religionis ampliandae studium dictavit, novumque Graeci ritus episcopum generalem suum vicarium per utramque dioecesim dixit¹⁷⁹, quoad nationem hanc suos intra limites consistentem, communicatis facultatibus omnibus ad exercendum munus suum requisitis.

(f. 87r) Status comitatus Likani

Cum ea quae in superioribus dicta sunt aeque ad Likanum comitatum pertineant, nil aliud superest, quam ut parochiarum numerus atque status exponatur.

Perhibent olim pertinuisse hanc partem ad Nonensem in Dalmatia episcopum, Turcarum invasione exturbatum. Ante quinquaginta circiter annos eorundem tyrannidi ereptus fuit victricibus armis Augustissimi quondam Leopoldi Caesaris, a quo tempore in administrationem datur a Sancta Sede Segniensibus episcopis, veluti proximis. Regio qua mare ad meridiem prospicit, inaccessis propemodum montibus septa; sed in mediterraneis continuata planicie, amoenis campis et vallibus refertissima. Tanta est in hac schismaticorum copia, ut catholicorum numerum duplo excedat; quod quidem impiae praefectorum avaritiae passim tribuitur, qui pecunia corrupti potissimas et fertiliores terras perfidae huic nationi possidendas tradidere, statim ab ipso victoriosae subjugationis exordio.

Undecim in ea tantum sunt parochiae, una in maris littore Carlobagum appellata, Pagensi insulae, dioecesis Jaderensis opposita, reliquae ultra montes jacent, quarum accessus arduo montium illorum ascensu non sine periculo obtinetur. Ea sunt Smigliane, Novi, Pazarischie, Perussich, Budak, Cianke, Udbigna, Ribnik, Lovinacz, Podlapacz; his accedunt vicariatus duo, unus in Pazarischie, alter noviter ab episcopo fundatus in Gracacz ob nimiam Lovinacensis parochiae, cui suberat, amplitudinem, a qua quatuor horarum itinere distat; quamobrem populus ille frequenter laborabat spirituali ope medios inter schismaticos, in summo periculo constitutus, cui praecavendo stabilem sacerdotem indulisit episcopus, qui eorundem curam gereret, ac simul praesto esset militibus catholicis in postremo comitatus limite stationariis ad Tedanum fluvium in arce, quam Zvonigrad appellant, quique hactenus omnibus prorsus destituti sacris ibidem consistebant. Parochiis hisce, atque ecclesiis congruunt omnia quae superius dicta sunt.

¹⁷⁹ Sladović, 433-435.

Clerus Likanum viginti quinque sacerdotibus, meris parochis et capellanis componitur, quem augere pro ecclesiarum et populi necessitate intendit episcopus, qui in hoc comitatu foraneum vicarium tenet parochiis praepositum, et archidiaconatus (f. 87v) praerogativa donatum, in levamen suae pastoralis curae vigilantem.

Praeter hasce parochias extat Carlobagi patrum Capuccinorum conventus, recuperato hoc comitatu, a supra laudato gloriosae memoriae Leopoldo Caesare fundatus, qui praeterea aliam interiori comitatus in parte domum obtinent in loco *Canisa* nuncupato, ubi pro priori duo tantum religiosi, nunc vero ad instantiam et episcopi monita quatuor consistunt et in animarum cura parochos sublevant. Missionarios se esse a Sancta Sede et Urbano Propagandae Fidei Collegio authoratos dicunt; quia vero hactenus nullum hujusmodi opus solemniter instituerunt, facultates requisitas necdum vidit episcopus.

Populi Likani mores plane feroces sunt, et qui aegre admittant disciplinam; praessidiarios milites recusant, et soli suas terras tutantur; egregie imminenti inimico scientes obsistere, velut in postremo hoc bello docuerunt, in quo nec latum unguem territorii desiderarunt, licet saepius cum christiani nominis hoste sint congressi. Parum proinde ipsis etiam praefectis deferunt, quorum imminutae auctoritati episcopus incassum nititur dum de coercenda eorum licentia agatur; incendiis, homicidiis frequenter dediti, incredibile quibus modis procurandae eorundem saluti et gravis moribus corrigendis studendum sit. Qua certe in parte omnis episcopi industria requiritur, fatigatur et impenditur.

Haec porro sunt Patres Eminentissimi quae de Ecclesiarum suarum statu pro debiti sui exigentia exponenda censuit episcopus, apprime conscius, quam pauca, quam exilia proferat pastoralis sui officii specimina, cujus ingens debitum vix exigua in parte se expunxisse cognoscit. Veruntamen a scrutatore cordium DEO, cui virium imbecillitas aequae ac voluntatis promptitudo, nec non vineae hujus difficultas perspecta est, ommissionum veniam sperat, paratus si vita supererit, totis ut hactenus viribus ulterius luctari, omnesque conatus adhibere ad religionem, immunitatem, disciplinam, dignitati suae magis magisque semper asserendam atque promovendam.

(f. 88r) Iam si utriusque dioecesis status in compendium redigatur, constabit, quod in illis praeter cathedralem adsint

Collegiatae	8
Abbatiales infolatae saeculares	4

Parochiales cum cathedrali	48 ¹⁸⁰
Vicariales curatae	8
Oratoria	204
Ecclesiae omnes simul sumptae	267
In clero archidiaconi	3
Vicarii generales	2
Foranei	2
Praepositus	1
Archipresbyteri	2
Primicerii	2
Abbates saeculares	4
Canonici	46
Parochi	43
Sacerdotes non Beneficiati	104
Clerici	13
Clerus omnis	222
Franciscanorum conventus	2
Fratres	58
Paulinorum cum Eremo	4
Fratres	38
Capuccinorum	2
Fratres	20
Conventus omnes	8
Regulares omnes	116
(f. 88v) Animae utriusque dioecesis	76.435

Ad liberam episcopi collationem pertinent:

Archidiaconatus	1
Praepositura	1
Archipresbyteratus	2

¹⁸⁰ Benzoni kaže da Senjska biskupija ima 10 župa, Modruška ima 8 zbornih župa te 22 ostale, Ličko-krbavsko okružje (arhidakonat) 11, što je ukupno 51 župa. Među "ostalima" u Modruškoj biskupiji poimence ne nabroja 22 nego samo 17, što znači da je ukupno 46 župa. Čini se da je Lokve zaboravio spomenuti.

Primiceriatus	2
Canonicatus omnes	
Parochiae	14
Vicariales curatae omnes	

Reliqua beneficia passim aut regii aut privatorum juris sunt.

(f. 89r)

Postulata

Causas electionis Sancti Francisci Xaverii in civitatis hujus patronum, superius recensuit episcopus, qui hanc clero et populo a se propositam unanimi omnium suffragio exceptam fuisse affirmat, ita ut nil aliud quam Sacrae Congregationis approbatio et confirmatio desideretur, quam supplex implorat.

Ad evitanda cum regularibus offencicula, humiliter supplicat Eminentissimos Patres episcopus declarare:

1. Utrum Franciscani insalutato episcopo quemcumque ex clero suo admittere possint ad suscipiendum tertiarii habitum, modalitate supra recensita, et quomodo in hoc casu intelligendum sit juramentum obedientiae quod praestant visitatori ejusdem Ordinis?

2. Num vigeant indulgentiae omnes sub impressis regulis hic adnexis descriptae¹⁸¹, et quid de inusitata absolutionis generalis extra confessionem formula statuendum sit, qua enunciatur restitutio gratiae in baptismo susceptae favore Tertiariorum?

3. Num liceat eisdem fratribus colligere eleemosynas, quas illi in praesens collecturas appellant, nec non credita anniversariorum, aliaque ex celebratione Missarum provenienti ante solutionem decimarum episcopo et clero suo competentium?

4. Utrum pariter liceat iisdem extra claustra processionaliter exire cum stolla ad extremos usque dioecesis fines, ibidemque cadavera excipere, benedicere et funera ad propriam ecclesiam ducere, insalutato, immo plane ejecto parocho Tersactano, in cujus districtu ea sita est?

5. Utrum illis liceat in festo Corporis Christi migrare Flumen Polensis dioecesis, ibidemque extra dioecesim, immo extra Regni Hungarici limites interesse solemni processioni, neglecta parochiali ecclesia et dioecesi cui subsunt?

¹⁸¹ Nema ih u prilogu.

Quod, et de aliis publicis processionibus, quibus ex Tridentino adesse tenentur, dictum sit.

6. Num demum liceat fratribus Ordinis S. Pauli visitantem provincialem excipere campanarum sonitu in facie episcopi?

(f. 89v) Hisce e declarationibus plurimum dioecesi utrique pacis proveniet, quam Eminentissimorum Patrum benignitati referent in acceptis, si praesertim hisce accedant monita superioribus, tum Franciscanorum cum Paulinorum suprema Eminentissimorum Patrum auctoritate emananda, quibus disponantur ordinis utriusque fratres ad colenda mutuae charitatis et discretionis officia, quae, quam laesa, immo plane convulsa hactenus fuerint, e sincera et fideli patuit relatione. Huic nihil quod superaddat aliud habet episcopus, quam ut Eminentissimorum Patrum favori et gratiae se suasque ecclesias cum universo clero humiliter recommendet.

Segniae: 22. Martii, 1741.

Eminentissimorum Patrum
Humillimus, obsequentissimus servus
Joannes Antonius de Benzoni
Segniensis (et) Modrussiensis seu Corbaviensis
Episcopus, Mp.

4. Odgovor Kongregacije

Nosi nadnevak 25. svibnja 1743. godine, *Libri visitationum SS. LL.*, nr. 26, ff. 158v-160r.

(158v) Die 25. Mai 1743.

Domino Episcopo Segniensi et Modrusiensi

Litterae de Segniensis et Modrusiensis Ecclesiae statu ab Amplitudine Tua diligenter dilucideque perscriptae gratissimum pastoralis, virtutis et fidei Tuae testimonium Pontifici Maximo et Sacrae Congregationi Tridentinum canonum vindici exhibuerunt. Laudandum itaque primum Sacra Congregatio te censuit, quod nulla tui gregis partem in desiderio caelestis pabuli atque pastoris relinquens, dioecesim longo intervallo pastoribus inaccessam, qua pelago circumfusam, qua montibus scopulisque praeruptam et difficilibus itineribus vix tractabilem, atque iterum diligenter ac religiose lustraveris; laudandum quod clari tuae disciplinae et eruditioni prospiciens, lectos adolescentes egregiae indolis in longinquas academias instituendos emitere et alere ipse de tuo conueveris, quod sacerdotes in ministario praedicationis certis diebus in orbem

se exercere mandaveris, quod insignes pecuniae fundos ad dioecesis et parochorum necessitates levandas super aerario panonico¹⁸² constitutos a liberalitate defuncti Caesaris (f. 159r) Imperatoris sanctissimeque distribuendos, impendendosque curaveris.

Ad postulata vero quod attinet, primum Sacrae Congregationi videri parochum vicarii officii fungentem contra canones esse ob residentiae necessitate parochi iniunctae, quam ille renuere minime posse pro certo est. Si tamen hominis merita et dioecesis necessitas ita ferant, in annum ex Pontificio rescripto parochi facultatem concedi extra fines suae paroeciae commorandi, ut vicarii apud te munere perfungatur, sed providendum interea, ne quid ob parochi diuturnam absentiam ea paroecia detrimenti capiat.

De civitatis patrono, quam postulas confirmari, ad Sacram Rituum Congregationem postulatum esse tuum deferendum, eius enim esse negotium cognoscere, an forma servata sit in eo patrono eligendo quam Pontificium decretum Urbani VIII. praescripsit.

De clericis qui Franciscanae familiae Tertiarii nomine addicunt sesse, pietatis causa ferendum profecto esse videri, neque enim jus jurandum, quo se volentes obstringunt, quidquam officere episcopali jurisdictioni. De indulgentiis (f. 159v) quod postulas, non liquere, sed separatim, si velis Sacram Indulgentiarum Congregationem esse per te consulendum.

Jus decimarum sanctum inviolatumque servandum omnino esse per populum, qui eleemosynas religiosis quaestum facientibus contulerunt minime ab eam causam obligatione primaria solvendae decimae liberatos censeris. Parochi vero jus in cadaveribus associandis tumulandisque iuxta decreta Sacrae Congregationis, canonicosque sanctiones inviolatum atque integrum semper et ubique servandum.

De regularibus processionibus in festo Sanctissimi Corporis Christi extra dioecesis fines habentibus separatim Sacrae Congregationi videndum.

De sonitu campanorum quo provincialem visitandi causam advenientem fratres Sancti Francisci de Paula¹⁸³ in reverentiae significationem excipiunt prosequunturque, dissimulandum Sacrae Congregationi videri.

Caeterum de Comitatu Likano quod fieri possit in religionis propagationem, tuae diligentiae, tuae fidei atque prudentiae (160r) committi.

¹⁸² Treba: "posonico" (Požun).

¹⁸³ Očito krivo shvaćeno. Riječ je o pavlinima, a ne o redovnicima reda sv. Franje Paulskog. Usp. upit pod br. 5.

Haec sunt quae Patres Eminentissimi ad te responsa mandarunt. Ego profecto semper ostendam, quam sim ex animo tuus.¹⁸⁴

8.

Izvješće Jurja Vuka Čolića 1748. godine

1. Opis izvješća

Izvješće se nalazi u kutiji 734 na ff. 97r-107v. Prvi preklap (ff. 97r-98v) dimenzija je 22 x 33 cm, a ostali su kraći: 22 x 27,2 cm. Zadnji je list kao i prva dva (valjda zbog lakšeg poštanskog slanja). Ukupno ima 1 + 5 neprošivenih preklapa. Pisano je na svakoj stranici. Pismo nije tako čitko kao Benzonijeva relacija, ali može se na svim mjestima pročitati.¹⁸⁵ Na kraju je Čolićev vlastoručni potpis, po čemu se može vidjeti da je izvješće pisala neka druga ruka.

2. Sadržaj izvješća

Čolić šalje izvješće po prokuratoru Nikoli Marija Rota. Opisuje zajedno stanje obiju biskupija. Prvi spomen Senjske biskupije stavlja u 414. godinu, kad je papa Inocent I. naredio senjskom biskupu da otjera iz grada sljedbenike heretika Bonasija. Kristijanizacija je ovamo došla kad i u ostale dijelove Dalmacije. Za pokrštanje Slavena zaslužni su sv. Sava, sv. Ćiril i sv. Metod. Modruški je biskup 1575. prešao s kanonicima u primorske krajeve. Raselivši kanonike po župama zapravo je osnovao zborne kaptole po Vinodolu, a njihov se broj s vremenom povećao. Sada svi zajedno imaju 30 kanonika. Svaka biskupija ima svog arhidakona, a postoji još seoski arhidakonat osnovan prije 56 godina u Lici. Zatim su tu arhiprezbiterat i primicerijat, a u novije vrijeme i prepozitura po uzoru na druge kaptole u Hrvatskoj i Ugarskoj. U Senju je 12 kanonika, bez ikakva znaka prema kojem bi se razlikovali od drugoga klera, s godišnjim prihodom od 200 germanskih florena. Svaka biskupija ima svoga generalnog vikara. Modruški ima dva dekana (*vicarii foranei*): prekokapelski i lički, 46 župa i 11 mjesnih kapelanija, uz dodatna tri: u Blagaju, Brušanima i Kaluderovcu.

Svjetovnih je svećenika 274, od njih je u obje biskupije 43 kanonika, 46 župnika, kapelana 34. Redovnika je: franjevac: na Trsatu 38 i u Senju 16; pavlina: u Senju 14,

¹⁸⁴ Budući da ovo nije prijepis iz poslanog pisma, nego iz prepisanog u *Libri visitationum*, ovdje nema potpisa. Inače je pismo potpisao tadanji prefekt Kongregacije Antonio Saverio Gentili.

¹⁸⁵ Na spisima uz izvješće imamo sljedeće podatke: god. 1748. Čolić je primijetio da njegovi prethodnici nisu posjetili limina za 53. i 54. trogodište, a on želi obaviti 55. po prokuratoru kleriku Carlo Francesco Rota (113r); ex audientia 8. svibnja 1748. Sanctissimus innuit die 28. Mai data fuit attestatio pro 53, 54. et 55. triennio 24. Mai 1748. Rota u Sv. Pavlu. (112) 26. Mai 1748. posjetio Sv. Petra prokurator Carolus Francesco Rota (115r). 109r-111r odgovor Kongregacije na relaciju.